

Připravenost dětí z dětského domova na samostatný život

Bc. Petra Knotková, DiS.

Diplomová práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Petra Knotková, DiS.
Osobní číslo: H21291
Studijní program: N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Připravenost dětí z dětského domova na samostatný život

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti teorie ústavní výchovy, prostředí dětského domova a socializace.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2011. Psychická deprivace v dětství. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.
MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče. Vyd. 2., rozš. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.
ŠKOVIERA, Albin, 2007. Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech. Praha: Portál. ISBN 987-80-7367-318-5.
ŠVARČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Martincová, Ph.D., MBA**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **11. prosince 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **19. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 11. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.4.2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně pomůlek oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy;

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá tématem „Připravenost dětí z dětských domovů na samostatný život“. Teoretická část je zaměřena na charakteristiku dětského domova, důvody umístění dětí do dětského domova, na adaptaci dítěte v dětském domově, přípravu na samostatný život, odchod z dětského domova a podporu a pomoc po odchodu z dětského domova. Hlavním cílem diplomové práce je popsat, jak jsou děti připravovány na přechod do samostatného života. V praktické části je zpracován kvalitativní výzkum, který byl realizován metodou polostrukturovaného rozhovoru. Získaná data byla analyzována a interpretována.

Klíčová slova: ústavní výchova, dětský domov, připravenost, odchod z dětského domova, vychovatel, socializace, podpora a pomoc

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the topic "Readiness of children from children's homes for independent life". The theoretical part is focused on the children's home, the reasons for placing children in a children's home, the adaptation of a child in a children's home, the possible negative effects associated with a stay in the facility, and their rights and obligations. Subsequently, he describes the child's departure from the orphanage. The main goal of the thesis is to describe how children are prepared for the transition to independent life. For the implementation of the research part, qualitative research using the semi-structured interview method is used. The obtained data were analyzed and interpreted. At the end of the thesis, the results of the research are described.

Keywords: institutional education, children's home, readiness, leaving the children's home, educator, socialization, support and help

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Janě Martinové, Ph.D., za její cenné rady, připomínky, trpělivost a vstřícný přístup v průběhu zpracování diplomové práce. Také děkuji mladým dospělým za ochotu, otevřenost a poskytnutí informací při realizaci výzkumu, které přispěly ke vzniku praktické části mé diplomové práce.

Děkuji své rodině za jejich podporu a motivaci po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DĚTSKÝ DOMOV	11
1.1 CHARAKTERISTIKA DĚTSKÉHO DOMOVA	12
1.2 DŮVODY UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO DĚTSKÉHO DOMOVA	15
1.3 ADAPTACE DÍTĚTE V DĚTSKÉM DOMOVĚ.....	17
1.4 NEGATIVNÍ DOPADY SPOJENÉ S POBYTEM V DĚTSKÉM DOMOVĚ	19
1.5 PRÁVA A POVINNOSTÍ DÍTĚTE Z DĚTSKÉHO DOMOVA	22
2 ODCHOD DÍTĚTE Z DĚTSKÉHO DOMOVA	25
2.1 PŘÍPRAVA V DĚTSKÉM DOMOVĚ NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT	26
2.2 RIZIKA SPOJENÁ S ODCHODEM ZE ZAŘÍZENÍ	29
2.3 MOŽNOSTI BYDLENÍ PO ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA	34
2.4 PODPORA A POMOC PO ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA.....	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
3 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
3.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	44
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	44
3.3 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU	44
3.4 METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	47
3.5 NÁSTROJE SBĚRU DAT	47
4 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	48
4.1 PŘÍPRAVA NA ODCHOD V DĚTSKÉM DOMOVĚ	49
4.2 PŘECHOD DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	55
4.3 ÚSPĚŠNOST PŘI OSAMOSTATŇOVÁNÍ SE PO ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA.....	61
4.4 SEBEREFLEXE A DOPORUČENÍ	65
5 PARADIGMATICKÝ MODEL	68
6 INTERPRETACE DAT	69
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	82
SEZNAM OBRÁZKŮ	83
SEZNAM TABULEK	84

ÚVOD

Život dítěte v rodině má mít ze zákona vždy přednost před ústavní péčí. Přesto v České republice v současné době vyrůstá stále mnoho dětí v dětských domovech. Jejich biologičtí rodiče se o ně nemohou nebo nechtějí z různých důvodů postarat. Dětský domov je tak pro tyto děti náhradním domovem, který si samy nevybraly. Mají zde sice veškerou péči, bezpečné zázemí a materiální vybavenost, ale i přesto jim dětský domov nemůže a ani neumí nahradit mateřskou lásku a rodinu.

Pro tyto děti je důležité se postupně a úměrně jejich věku připravit na samostatný život mimo dětský domov. Při jejich přípravě na odchod ze zařízení jim pomáhají nejen zaměstnanci dětského domova, ale také pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany, neziskové organizace a další účastníci tohoto procesu.

Mladému člověku se po opuštění dětského domova změní život ze dne na den, jak jsou tito mladí dospělí připraveni na samostatný život „na svobodě“ teprve ukáže každodenní život a rutina a jejich psychická odolnost při zvládání různých životních situací. I tito mladí dospělí touží dobře si zajistit svou vlastní budoucnost, nalézt životního partnera a založit si rodinu, dosáhnout finanční stability a být v životě šťastní a spokojení.

Cílem této diplomové práce je zjistit připravenost mladých dospělých z dětských domovů na samostatný život.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části se budu zabývat charakteristikou dětského domova, důvody umístění dítěte, jeho adaptací po příchodu do zařízení, riziky spojenými s dlouhodobým pobytem v dětském domově, a dále právy a povinnostmi dětí v dětském domově. Potom se zaměřím na odchod dítěte z dětského domova, jeho přípravu na samostatný život a na rizika spojená s odchodem z dětského domova. Dále popíšu možnosti bydlení a následnou podporu a pomoc pro mladé dospělé opouštějící dětský domov.

Praktická část bude zaměřena na metodologii výzkumu, uvedu cíle výzkumného šetření a výzkumné otázky. Popíšu výzkumný soubor, metody výzkumného šetření, nástroje sběru dat a vedení rozhovorů. Na závěr provedu analýzu získaných dat a zhodnotím výsledky výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚTSKÝ DOMOV

Je-li dítě odebráno ze své biologické rodiny, tuto životní situaci stát řeší náhradní výchovou. Dítě je následně vychovááno v náhradním prostředí, kde jeho výchovu zajišťuje instituce či jiná osoba. V ČR je náhradní výchova uskutečňována **formou náhradní rodinné péče** (osvojení, pěstounská péče) a druhou formou je **ústavní výchova** (diagnostický ústav, dětský domov, výchovný ústav, dětský domov se školou).

Pokud rodiče, či jiné osoby zodpovědné za výchovu dětí nemohou výchovu ze závažných důvodů zabezpečit a vykonávat a pokud je výchova dítěte vážně narušena, je na základě soudního rozhodnutí nařízena ústavní výchova. Vedle výchovných problémů je nejčastějším důvodem pro nařízení ústavní výchovy nevyhovující sociální situace rodiny.

Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let a lze ji před uplynutím této doby prodloužit, pokud důvody stále trvají. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let. Po dobu, než soud rozhodne o zrušení nebo o prodloužení ústavní výchovy, dítě zůstává v ústavní výchově, i když už uběhla doba dříve rozhodnutím soudu stanovená. (Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., §972).

„Pominou-li důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo je-li možné zajistit jinou než ústavní výchovu, soud je povinen ústavní výchovu neprodleně zrušit. Od roku 2025 nebude možné do ústavní výchovy umísťovat děti mladší tří let“ (Bubleová, 2021, s. 8).

Mezi zařízení, které poskytuje ústavní výchovu, zahrnujeme mimo jiné dětský domov a dětský domov se školou.

Dětský domov se školou zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování. Také pečuje o děti s duševními poruchami, které potřebují léčbu a dále zajišťuje péči dětem s uloženou ochrannou výchovou a stará se i o nezletilé matky s dětmi, jak uvádí Bendl (2015) a doplňuje, že jsou zde umístěny děti ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

Dětský domov je školské zařízení rodinného typu. Dětský domov zajišťuje péči o děti, které nevykazují závažnější poruchy chování a o které se rodiče nebo jiné osoby odpovědné za jejich výchovu nedokážou, nemohou nebo nechtějí postarat.

Dětským domovem jako jedné z forem ústavní péče se budu zabývat podrobněji v další kapitole.

1.1 Charakteristika dětského domova

Dětský domov je náhradní domov pro děti, které mají nařízenou ústavní výchovu a nemohou žít ve své vlastní biologické rodině. Důvodem je zpravidla nevhodné prostředí, které narušuje zdravý vývoj dítěte. Dětem v dětském domově je poskytováno stabilní a přátelské prostředí, ve kterém vyrůstají a rozvíjí se zdravým způsobem. Dětský domov slouží pro tyto děti jako dočasné nebo trvalé bydlení.

Do dětského domova se umísťují děti od 3 do 18 let, ústavní výchova může být prodloužena z důvodu studia do 19 let, případně až do ukončení přípravy na povolání. Věkovou hranici upravuje Zákon č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, §2 odst. 6 tak, že v dětském domově může pobývat nezaopatřená osoba až do věku 26 let, která se soustavně připravuje na své budoucí povolání, pokud dojde k uzavření smlouvy mezi zařízením, tedy ředitelem dětského domova a nezaopatřenou osobou.

Děti jsou přijímány do dětských domovů, jak popisuje Trnková (2018), nejčastěji na základě soudního rozhodnutí o předběžném opatření či rozsudkem, ve kterém je označeno zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Dalším důvodem může být žádost samotných zákonných zástupců ze zdravotních či sociálních důvodů.

„Výchova v ústavním prostředí má být poslední možností a měla by trvat co nejkratší dobu. Systém péče o znevýhodněné děti má kompenzovat popř. regulovat vliv rodiny. Žádný ústav však nikdy nemůže rodinné stabilní prostředí dítěti plně nahradit“ (Matoušek a Pazlarová 2014, s. 163).

Ústavní výchova je podle Janského (2014) dobrým východiskem, nikoliv však optimálním řešením. Pobyt v ústavním zařízení dle Slowíka (2007) může být relativně lepším řešením, než ponechání dítěte v patologickém prostředí rodiny s výskytem užívání návykových látek, kriminalitou, či závažnými psychopatologickými poruchami. Jak doplňuje Bendl (2015) v dětském domově mohou pobývat ale i děti dlouhodobě nemocných rodičů, rodičů ve výkonu trestu nebo děti z velmi chudých rodin.

Hlavní činností dětského domova je zabezpečit dětem všestranný rozvoj, získání nejvyššího možného stupně vzdělání a plnohodnotně je připravit na úspěšné začlenění se do společnosti.

Děti dochází do škol mimo dětský domov. Mladší děti předškolního věku od 3 do 6 let navštěvují mateřskou školu, děti, které plní povinnou školní docházku, jsou umístěny do základních či praktických škol. K uvedenému Bendl (2015) doplňuje, že po skončení povinné školní docházky si děti vybírají školy dle svých možností. Přitom je nutné přihlídnout k jejich rozumovým schopnostem a zájmům, důležitá je také dopravní dostupnost do škol. Kovařík (2004) dodává, že dětské domovy děti připravují na budoucí povolání a vytváří jim příznivé podmínky k úspěšnému dokončení vzdělání. Do dětského domova často přichází děti, které většinou mají problémy spojené s přípravou na vyučování, uvádí Vágnerová (2014).

Tyto děti často vzhledem k jejich nižšímu intelektu nejsou schopny se samostatně učit. Proto je důležitá příprava dětí individuálně dle jejich rozumovým schopnostem. Je také potřeba jim věnovat více času na školní přípravu.

Výchova přijatých dětí v dětském domově by se co nejvíce měla podobat rodinnému prostředí. Péči o děti v tomto zařízení zajišťují pedagogičtí pracovníci, kteří respektují každodenní potřeby dětí.

Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, do které jsou děti rozděleny. Bendl (2015) ve své publikaci uvádí, že do rodinných skupin jsou zařazovány děti v počtu šest až osm různého věku a pohlaví. Trnková (2018) dodává, že počty jsou omezeny na max. 8 dětí.

Počet dětí na skupinách je omezen proto, aby byla všem dětem na skupině zajištěna adekvátní péče. Pobyt v dětském domově by měl co nejvíce připomínat rodinu. Pokud jsou do dětského domova přijati sourozenci, jsou zpravidla zařazováni společně do jedné rodinné skupiny, pokud tomu nebrání výchovné důvody. O každou skupinu se starají vychovatelé – „tety a strejdové“, kteří jsou odpovědni za jejich výchovu, pomáhají jim s přípravou na vyučování a vedou je k samostatnosti.

Předpoklady, které musí osobnost vychovatele splnit, aby se mohla stát pedagogickým pracovníkem, dle zákona č. 563/2004 Sb., §3 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, jsou svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost, znalost českého jazyka a odborná kvalifikace. Požadavkem na práci vychovatele v dětském domově je psychická způsobilost, která se zjišťuje psychologickým vyšetřením.

Jak popisuje Vágnerová (2014), děti mladšího věku přijaté do dětského domova nemají žádné zkušenosti s chodem domácnosti, mají problémy s nakupováním, trpí finanční negramotností a nejsou samostatně schopny připravit si jednoduché jídlo. Těmto dětem z následků z nefungujícího rodinného prostředí chybí také sociální kontakt. Při příchodu dítěte do dětského domova se mu okamžitě věnují pracovníci zařízení.

Děti se v rodinných skupinách snaží starat o domácnost, kdy se navzájem střídají v běžných každodenních činnostech, jedná se například o úklid, péče o prádlo a pomoc při vaření. Všechny tyto a ostatní činnosti dělají společně s vychovatelem, který je dětem nápomocen.

Kohoutová (2008) zmiňuje, že je dětem v zařízení poskytována péče, která zahrnuje náklady na ošacení, na stravu, na ubytování, na nákup školních pomůcek. Další náklady, které hradí dětský domov, jsou spojené se vzděláváním. Dětem je poskytována zdravotní péče, léky a zdravotnické prostředky.

V dětských domovech jsou dětem hrazeny také výdaje, které souvisí s trávením volného času, například různé umělecké, sportovní a hudební kroužky.

Ústavní péče o ohrožené děti je pro stát velmi nákladná, jak konstatují autoři Prokop Jiří a Petr (2015) a dále uvádí, že ústavní péče o dítě je pro stát finančně nákladnější ve srovnání s náhradní rodinnou péčí či pěstounskou péčí.

Děti v dětském domově jsou soustavně připravovány na samostatný život, jak uvádí Sekera (2001). Tato příprava obnáší různé sebeobslužné, relaxační a zábavné činnosti. Běhounková (2012) dodává, že aktivity, které děti dělají v dětských domovech, nezávisle na jejich věku, by měly vést k jejich kvalitní přípravě na jejich samostatný život a odchod ze zařízení.

Dle zákona č. 109/2002 Sb., dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Zařízení tedy plní výchovnou, vzdělávací, sociální, zdravotní a preventivní funkci.

„Důležitým, ale obtížným úkolem dětských domovů je připravit děti na budoucí samostatný život, naučit je zvládat péči o domácnost, úřední jednání a hospodaření s penězi“ (Bendl, 2015, s. 144).

Dětem jsou poskytovány finanční prostředky formou kapesného. Výše kapesného je stanovena dle věku dětí, dle zákona 109/2002 Sb., děti dostávají osobní dary k narozeninám, k úspěšnému ukončení studia a k jiným příležitostem. Mladí dospělí mají právo na věcnou pomoc při odchodu ze zařízení při dosažení své zletilosti.

Dle zákona 109/2002 Sb., §28, rodiče umístěných dětí jsou povinni přispívat na úhradu péče, která je dítěti v zařízení poskytována, a to částkou stanovenou ředitelem zařízení. Tuto skutečnost ve své publikaci potvrzuje také autorka Trnková (2018), která uvádí, že rodič, který má vůči dítěti umístěného do dětského domova vyživovací povinnost, musí přispívat na úhradu péče.

V ústavním zařízení, jak píše Koubová (2017) jsou pravidelně prováděny kontroly ze strany České školní inspekce, státního zástupce, zřizovatele a veřejného ochránce práv.

Dětský domov se zaměřuje na poskytování sociálního zázemí a snaží se vytvářet prostředí plné lásky a péče pro děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině ani v jiné formě náhradní rodinné péče. Pro děti, které zažily velmi těžké životní situace, je to místo, kde se cítí bezpečně a je jim nabízena podpora. Dětský domov jim nabízí péči, vzdělání a sociální integraci do společnosti a snaží se je připravovat na jejich budoucí život.

1.2 Důvody umístění dítěte do dětského domova

Důvody při umístění dětí do dětského domova, mohou být různorodé a specifické v každém konkrétním případě. Častým důvodem umístění dítěte do dětského domova je selhání některé ze základních funkcí rodiny. U dítěte, které vyrůstá v dysfunkční rodině, může být narušen jeho psychický vývoj. Dítě může mít problémy v rozvoji osobnosti, v socializaci se svými vrstevníky či ve společnosti. Pokud je dítě v těchto nebo jiných oblastech ohroženo na životě, stát má povinnost zajistit náhradní výchovnou péči.

Tyto rodiny popisují autoři Matoušek a Pazlarová (2014) jako rodiny prožívající závažnější obtíže v různých oblastech jako je bydlení, finance, výchova dětí, partnerské vztahy, vztahy s širší rodinou, právní spory, zdravotní problémy nebo závislosti.

Jako důvody umístění dítěte do dětského domova Trnková (2018) popisuje objektivní překážky ze strany rodičů, které jim brání v péči o dítě a to například dlouhodobá nemoc, výkon trestu odnětí svobody nebo úmrtí rodičů. Ze strany dítěte může jít o závažné poruchy chování, se kterým si rodiče nedokáží poradit.

Mezi šest nejčastějších aspektů, které ovlivňují umístění dítěte do dětského domova Vocilka (1999) uvádí alkoholismus rodičů, požívání jiné návykové látky, prostituce matky, zneužívání a týrání dětí, nezvládnutá výchova, nízká sociální úroveň rodiny a trestná činnost. Podobné příčiny popisuje také Šotolová (2002), která navíc doplňuje, že mezi další možné příčiny umístění dítěte do dětského domova může být nezájem rodičů o své vlastní dítě.

V některých případech rodiče nemohou nebo nejsou schopni poskytovat adekvátní péči svým dětem kvůli nedostatečným životním podmínkám, duševním problémům nebo nezaměstnaností.

Sekera (2001) doplňuje, že do tohoto typu ústavního zařízení jsou umísťovány děti ze sociálně znevýhodněných oblastí, děti sociálně handicapované nebo děti z rozpadlých rodin. Děti, které jsou přijaty do dětského domova, mají často menší výchovné nebo osobnostní problémy související s jejich minulostí.

Ve své publikaci Janský (2014) popisuje, že do dětských domovů jsou umísťovány děti z rodin, kde se vyskytují sociální, zdravotní a ekonomické problémy. Tyto děti pochází často z rozvrácených rodin a chybí v nich stabilní a láskyplné zázemí, které je potřebné pro zdravý vývoj dítěte.

Děti, které vyrůstají v dětském domově, čelí větším výzvám než ty, které mají šťastné a podporující rodinné prostředí. Dětem vyrůstajícím v ústavních zařízeních často chybí právě ty základní pilíře, které mají děti z úplných rodin. Tyto děti trpí velmi nízkým intelektem, mají problémy v sociálním rozvoji. Potýkají se se slabými hygienickými a kulturními návyky. Častokrát nemají základní znalosti a dovednosti, které jsou potřebné k běžnému každodennímu fungování. S těmito dětmi je potřeba neustále pracovat a rozvíjet všechny základní návyky tak, aby byly v budoucnosti samy schopny po opuštění dětského domova samostatně a bez problémů fungovat.

Důvody při umístění dětí do dětského domova mohou být různorodé. Každý konkrétní případ má své individuální a specifické důvody. Jedná se o různé zdravotní komplikace rodičů, výskyt násilí, agresivity a zneužívání v rodině, nedostatečné uspokojení základních životních potřeb a nedostatek schopnosti rodičů plnit své povinnosti vůči svým dětem.

1.3 Adaptace dítěte v dětském domově

Adaptace je proces, který zahrnuje přizpůsobení se dítěte na nové životní podmínky a změny, které nastanou po jeho příchodu do dětského domova. To zahrnuje adaptaci na nové prostředí, nové lidi, nový řád a nové vztahy. Dítě se postupně učí zvládat a akceptovat tyto změny, což může vyžadovat čas a podporu ze strany péče v dětském domově.

Pro dítě, které je umístěno do dětského domova, může být adaptace velmi náročná, neboť se musí přizpůsobit novému prostředí dětského domova a zároveň zpracovávat traumatické zkušenosti z minulosti. První dojmy z příchodu do dětského domova mají pro dítě klíčový význam pro jeho další pobyt v dětském domově. Dítě má výbornou paměť a dobře si pamatuje všechny momenty, které zažilo čerstvě po příchodu do zařízení. Proto je správná adaptace dítěte důležitá.

Postup přijetí dítěte do dětského domova je dán vyhláškou č. 438/2006 Sb., Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Prvním krokem příchodu dítěte do zařízení je vstupní pohovor dítěte s vedoucím zaměstnancem domova, který dítě seznámí s jeho právy a povinnostmi, vnitřním řádem domova a režimem zařízení. Následně je dítě seznámeno s rodinnou skupinou, je mu přidělen pokoj a osobní skříňka. Každému dítěti zpracuje jeho klíčový pedagogický pracovník program osobnosti rozvoje dítěte na základě diagnostické zprávy, která je již vyhotovena jinou organizací a předána dětskému domovu, kam má být dítě umístěno.

Hlavním cílem adaptačního procesu podle Suryňka a kol. (2006) je plné zapojení dítěte do nových společenských podmínek, do kterých přichází. To znamená, že je nezbytné, aby se dítě plně začlenilo do rodinné skupiny, navázalo vztahy s ostatními dětmi a vychovateli v zařízení a našlo si své místo v novém prostředí. Tento proces je klíčový pro dítě, aby se cítilo součástí nového sociálního prostředí a mohlo se plně rozvíjet.

Podle autora prochází dítě, které přichází do dětského domova, následujícími fázemi adaptace: Jako první nastává fáze prvního dojmu, kdy dítě získává první dojem během prvního dne, kdy je přivítáno a seznamuje se s ostatními osobami a dětmi v zařízení. Tato fáze zahrnuje vnímání atmosféry zařízení, vizuální prostředí domova, jeho pokoje, lůžka, místa pro osobní věci a také se seznamuje s pravidly. Následuje fáze orientace, kdy se dítě blíže seznamuje s rodinnou skupinou, do které je umístěno. Tato fáze může trvat i déle,

závisí na věku dítěte, ale obvykle trvá přibližně jeden týden. Během této fáze dítě poznává denní režim a učí se dodržovat pravidla a orientovat se v okolí dětského domova. Další fází je fáze integrace, která u dítěte nastává od druhého týdne po příchodu dítěte a trvá až 2-3 měsíce, u dítěte se rozvíjí společná činnost, zapojování se do jednotlivých činností v rámci dětského domova i zájmových činností mimo domov. Čtvrtá fáze je ve znamení sebezprosování dítěte, trvá do jednoho roku po příchodu dítěte do zařízení. V této fázi je již dítě plně seznámeno s prostředím, řádem a celkově fungováním daného zařízení. Jedinec si vytváří své místo v rodinné skupině a má potřebu se prosadit. Děti mohou testovat a vymezovat hranice, kam až lze zajít a co vše jim projde. Poslední fází je fáze ukončení adaptace, ta může trvat od tří měsíců do dvou let. Během této fáze dítě již našlo své místo v rodinné skupině, zná hranice, má kamarády a je zapojeno do chodu zařízení.

Je důležité poznamenat, že tyto fáze se prolínají a navzájem ovlivňují, a doba trvání každé fáze se může lišit v závislosti na individuálních potřebách každého dítěte. V dětských domovech se všichni vychovatelé podílejí na adaptaci dětí.

Mezi hlavní faktory ovlivňující adaptaci dítěte v dětském domově patří věk dítěte a s ním spojená i vývojová specifika chování, osobnost dítěte, zejména z hlediska mentální a adaptační úrovně. Při ověřování adaptační úrovně pedagog vychází z diagnostické zprávy dítěte, která obsahuje schopnosti a vlastnosti dítěte a řídí se jejím doporučením, jak k uvedenému dodávají autorky Vašátková, Vyhnálková a Burešová (2008).

Vztah mezi dítětem a vychovatelem umožňuje uspokojovat psychické potřeby dětí. Kubíčková (2011) popisuje, že tento vztah se nevytváří spontánně, ale postupně a dlouhodobě. Nevzniká ihned po prvním setkání.

K dosažení vřelého vztahu mezi vychovatelem a dítětem je nezbytné, aby vychovatel vykonával svou profesi s dobrou vůlí a nadšením, bez zloby a zášti, uvádí autoři Cameron a Maginn (2009). Škoviera (2007) dodává, že mezi hlavní činnosti vychovatelů ústavní výchovy patří výchova, vzdělávání, terapie, diagnostika, reedukace a resocializace dětí a mládeže, často s nějakým sociálním handicapem. Velmi důležité jsou také činnosti spojené s běžným denním režimem, jako je péče, starost nebo dohled nad dětmi a mladými dospělými.

Adaptační období lze považovat dle Vašátkové, Vyhnálkové a Burešové (2008) za ukončené, zvládá-li dítě základní činnosti spojené s chodem zařízení. Mezi takové činnosti patří znalost denního režimu zařízení a jeho akceptace a zvládnutí školní docházky.

Adaptace je úspěšná také když dítě získá svoji sociální roli v rodinné skupině, má získanou důvěru v pedagogické pracovníky a vymezené své zájmové činnosti.

Adaptace nově přijatého dítěte v dětském domově je nesmírně důležitý proces, který vyžaduje pozornost, péči a podporu ze strany vychovatelů. Klíčem k úspěšné adaptaci je vytváření pevných vztahů založených na důvěře, respektu a porozumění mezi dítětem a vychovatelem. Tento proces vyžaduje nejen vzdělání a odborné dovednosti, ale také empatii, trpělivost a pochopení individuálních potřeb každého dítěte. Spolupráce s psychologickými odborníky a respektování jejich doporučení je klíčová pro podporu zdravého vývoje a přizpůsobení se novému prostředí. Adaptace není okamžitý proces, ale s trpělivostí, láskou a správným přístupem může dítě najít nový domov plný podpory a bezpečí.

1.4 Negativní dopady spojené s pobytem v dětském domově

S pobytem v dětském domově mohou být spojená určitá rizika a výzvy, které mají potenciál ovlivnit rozvoj dětí v péči. Dlouhodobý pobyt v zařízení ústavní výchovy má hluboký a komplexní dopad na celou osobnost dítěte. Dochází k formování emocionálních a sociálních dovedností, kde prostředí dětského domova, může hrát klíčovou roli. Některé děti mohou mít obtíže v přizpůsobení se novému prostředí, což může ovlivnit jejich schopnost navazovat vztahy a vyrovnávat se se změnami. Tyto zkušenosti mohou ovlivnit jejich dlouhodobou pohotovost k interakci s okolním světem a vyrovnání se s emocemi.

Jestliže se vývoj dítěte odehrává bez problémů, může vyrůst v samostatnou a dobře socializovanou osobnost. V případě, kdy rodina nedokáže poskytnout vše potřebné, začne dítě pociťovat nespokojenost. Jeho citové vztahy ke členům rodiny se narušují a při nepřítomnosti rodičů mu chybí potřebné sociální kontakty, které nelze nahradit hračkami nebo nepřítomností a nezájmem rodičů. Dítě reaguje na tuto situaci s napětím, často se projevuje zvýšený psychomotorický neklid a snaží se upoutat pozornost.

Folda (2009) uvádí, že většina dětí, které vyrůstají v zařízení ústavní výchovy, trpí dlouhodobými negativními dopady ve svém životě. Tyto děti již prošly traumatickými nebo negativními zkušenostmi, což může ovlivnit jejich chování. Cítí totiž nedostatek bezpečí a stability kvůli neustálé změně prostředí.

Pro zdravý sociální vývoj osobnosti má velký význam uspokojování nejdůležitějších sociálních potřeb, především v dětství. Nejdůležitějšími potřebami jsou dle autorky Rozsypalové (2006) vytvoření kladných citových vztahů k matce nebo jiné blízké osobě a získávání pocitu jistoty, potřeba podnětů, které vedou člověka k činnostem, potřeba řádu a pořádku, potřeba uznání a kladného hodnocení, a vytváření životní perspektivy. Pokud tyto potřeby nejsou uspokojovány, jedinec se špatně zařazuje do společnosti, je nepřizpůsobivý, konfliktní. Tito lidé mívají nedostatek sebekontroly, malou psychickou odolnost, objevují se prudké afekty, a může se objevovat lhaní, záškoláctví, krádeže a podobně.

Dítě umístěné do náhradní výchovy je dle Škoviery (2007) často emočně a sociálně narušené. Už v prenatálním období se může setkat s fyziologickým ohrožením způsobeným alkoholem, jinými návykovými látkami, nedostatečnou zdravotní péčí a škodlivým životním stylem. Tyto děti často zažívají traumata během těhotenství, po narození v domácím prostředí plném konfliktů a také při přechodu do náhradního prostředí.

Autoři Matoušek a Pazlarová (2014) popisují, že u traumatizovaných dětí může docházet k rozvoji syndromu týraného nebo zanedbávaného dítěte, známého také jako Child Abuse and Neglect (CAN).

Deprivace nastává, když nejsou trvale uspokojovány potřeby dítěte. Dlouhodobé oddělení dítěte od pečující klíčové osoby bez vhodné náhrady vede k závažnému narušení jeho osobnostního vývoje, jak zdůrazňují Langmaier a Krejčířová (2006).

Čím je dítě mladší při umístění do náhradní péče, tím více je vystaveno nedostatečnému uspokojování základních psychických potřeb, které vyplývají z absence klíčové pečující osoby. Toto nedostatečné uspokojování má tendenci negativně ovlivnit budoucí vývoj dítěte.

Deprivace je častější u dětí, které jsou dlouhodobě odděleny od matky v útlém věku. Tento jev se projevuje zejména u dětí umístěných v některých ústavech, kde dochází ke střídání vychovatelů, jak uvádí Rozsypalová (2006). Dítě zprvu prožívá tuto situaci s napětím a často reaguje zvýšeným psychomotorickým neklidem či snahou upoutat pozornost. Pokud tato situace trvá delší dobu, má negativní dopad na fyzický i psychický stav dítěte. V důsledku nedostatku citových vazeb dítě touží po intenzivním kontaktu s jakýmkoliv dospělým, ale má potíže začlenit se mezi své vrstevníky.

Sociální vývoj těchto dětí často trpí narušením, což se projevuje v dospělosti tím, že mají potíže s navazováním kvalitních přátelství a často neuspějí v partnerských vztazích. Často také selhávají v rodičovství, protože jim chybí zkušenosti z vlastní rodiny. Tato problematika byla popsána Rozsypalovou (2006).

Další problémy spojené s umístěním dětí do výchovných zařízení popisuje Matějček (1992):

Absence sociálního zázemí: Děti mohou trpět absencí sociálního zázemí, které vychází z minulosti, kdy bylo cílem izolovat dítě od původní patologické a nežádoucí rodiny.

Sociální izolace: Zařízení ústavní péče často vznikala v objektech na okraji měst nebo mimo občanskou zástavbu, což vedlo k sociální izolaci dětí a omezovalo jejich možnosti sociální integrace.

Emocionální zralost: Dlouhodobá citová frustrace v důsledku malého kontaktu s rodiči a anonymního prostředí v ústavním zařízení může vést k nedostatku soukromí, intimity a omezeným možnostem učít se řešení problémů v běžném životě. Tím může docházet k vzniku "citového chladu".

Sociální závislost: Nedostatečná připravenost na samostatný život ve společnosti může být důsledkem citové frustrace, absenci hlubších citových vztahů a nedostatečného zabezpečení po odchodu z ústavního zařízení.

Dalším problémem je nadměrná organizace a stereo typizace života v ústavní péči. V těchto zařízeních je často stanoven přesný program, který určuje časy pro vstávání, stravování, úklid, vzdělávání, práci, odpočinek atd. Tato pevná struktura je sice důležitá pro efektivní využití pracovního času personálu, avšak stereotypní přístup vede k stereotypnímu myšlení a omezuje individuální projevy a potřeby.

Život v stereotypním prostředí oslabuje schopnost tolerance, zvyšuje psychologickou zranitelnost a podněcuje rizikové a impulzivní chování. Helus (2004) popisuje, že lidé také zažívají zvýšenou únavu. Tato situace může vést k tzv. "ponorkové nemoci".

Autoři Matoušek a Pazlarová (2014) uvádí, že nedostatečná práce s rodinou je další významnou rizikovou oblastí v kontextu náhradní ústavní výchovy v České republice. Je to jeden z klíčových problémů, který vyplývá z nedostatečného zaměření na rodinný kontext dítěte. Při práci s dítětem je nezbytné brát v úvahu celou jeho rodinu a uvědomit si, že ohrožení může postihovat více jednotlivců současně.

Děti vyrůstající v dětských domovech podle Vocilky (1999), často projevují změněnou náladu, zpomalené myšlení, nedostatek zájmu o činnosti, sníženou výkonnost a celkovou únavu. Tyto děti často vyhledávají samotu, jsou uzavřené a mohou mít negativní myšlenky o sobě samých. Dále se mohou projevovat různé poruchy chování, tělesné potíže a prožívání emocionální nestability v podobě nejistoty, úzkosti a strachu. Tento obraz zdůrazňuje důležitost poskytování péče a podpory pro děti v dětských domovech, aby mohly dosáhnout emocionálního a psychického blaha.

Děti, které jsou vytrženy z rodinného prostředí, poté ve vychovatelích a dalším personálu zařízení hledají osoby, ke kterým by se mohly psychicky připoutat. Nedostatek pozitivních citových vztahů pak vede k omezenému rozvoji hodnotové orientace, což později vede k narušení vztahů s ostatními lidmi a může vést k asociálnímu chování.

1.5 Práva a povinnosti dítěte z dětského domova

Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení pro výkon ústavní výchovy jsou upraveny v Zákoně č. 109/202 Sb. §20. Tyto práva a povinnosti je důležité striktně dodržovat. V případě dětí umístěných v dětském domově jsou práva a povinnosti stanoveny ve Vnitřním řádu konkrétního zařízení, které vydává ředitel dětského domova. Dítě, které je do zařízení přijato, musí být seznámeno s těmito dokumenty a je povinno dodržovat stanovená pravidla.

Každé dítě, které je v ústavní výchově, má určitá práva a povinnosti, jež jsou stanoveny zákonem. Nicméně, tyto práva a povinnosti nemají zásadní dopad na osobnost dítěte ve vztahu ke všem aspektům jeho života. V kontextu ústavní výchovy je klíčové působení výchovy ze strany vychovatele na dítě, což formuje jeho osobnost a vývoj.

Práva a povinnosti dětí s nařízenou ústavní výchovou mají zejména **právo**:

- na plné přímé zaopatření – jedná se o úhradu veškerých nákladů souvisejících s potřebami dítěte a zajištění toho, aby vzdělání a vývoj dítěte odpovídaly jeho fyzickým a duševním schopnostem
- na všestranný rozvoj svých schopností a dovedností;
- na respektování své lidské důstojnosti;
- na to být umístěny společně se svými sourozenci, pokud tomu nebrání závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců;

- na vytvoření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na budoucí povolání v souladu se svými schopnostmi, nadáním a potřebami;
- práva na svobodu náboženství;
- udržovat kontakt s osobami odpovědnými za výchovu dítěte a dalšími blízkými osobami a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv;
- na vycházky a návštěvy, jakož i právo na podporu a pomoc po ukončení pobytu dítěte v zařízení.

Z hlediska svých **povinností** jsou děti povinny zejména:

- dodržovat stanovený pořádek a kázeň;
- plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení;
- šetrně zacházet se svěřenými věcmi a nepoškozovat cizí majetek;
- dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází dítě do styku;
- udržovat pořádek a čistotu;
- dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví a předat do úschovy předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost či se podrobit na výzvu ředitele vyšetření, zda nejsou ovlivněny alkoholem nebo jinou návykovou látkou (Trnková, st. 116, 2018).

Pokud dítě nesplní tyto povinnosti, může být podrobena výchovným opatřením. Tato opatření mohou zahrnovat například krátkodobý zákaz opuštění zařízení, omezení účasti na atraktivních akcích nebo omezení určitých činností. Tyto kroky jsou často prováděny dětskými domovy a mají za cíl zajistit řádnou výchovu a ochranu ohrožených dětí, jak zmiňuje autorka Trnková (2018). Když dítě plní své povinnosti, může být odměněno různými způsoby. To může zahrnovat zvýšení kapesného, věcné dárky, mimořádné vycházky a také návštěvy kulturních akcí. Tyto pozitivní stimuly jsou často používány k posílení správného chování a motivaci dětí.

Tento fakt potvrzuje i Bendl (2015), který uvádí, že mohou dětem za neukázněné chování za prokázané porušení povinnosti uložit specifická výchovná opatření včetně sníženého kapesného nebo omezení, popřípadě zákazu trávení volného času mimo zařízení.

Ve světle těchto pravidel se ukazuje, že správné chování dětí v zařízeních pro výchovu je odměňováno, zatímco nevhodné chování může mít za následek různá výchovná opatření. Tato pravidla nejenom motivují děti k dodržování pravidel, ale také vytvářejí strukturu a disciplínu v prostředí, které má za cíl podporovat jejich vývoj a bezpečnost. Odměny ve formě zvýšeného kapesného nebo mimořádných zážitků podporují pozitivní chování a vytvářejí prostor pro růst a osobní rozvoj.

Práva a povinnosti dětí v dětských domovech mají zásadní vliv na jejich vývoj a pohodu. Správné plnění povinností a pozitivní vztahy s vychovateli mohou dětem poskytnout stabilitu a podporu v jejich budoucím životě. Na druhou stranu, nedostatek péče či narušené vztahy mohou mít negativní dopad na jejich emoční a sociální rozvoj. Je tedy klíčové, aby tyto instituce poskytovaly dětem lásku, péči a podporu, a respektovaly jejich práva, což je základem pro jejich zdravý vývoj a šťastný život.

2 ODCHOD DÍTĚTE Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Odchod dítěte z dětského domova představuje klíčový okamžik pro každého mladého dospělého, opouštějícího toto zařízení a je často spojen s mnoha emocemi a výzvami jak pro jedince, tak pro vedení dětského domova, pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a ostatní účastníky tohoto procesu. S odchodem dítěte z dětského domova se mu otevírá nová etapa jeho života, která může být plná naděje a možností, ale zároveň také s sebou nese mnoho nejistot a přizpůsobování se novým situacím.

Pro mladého dospělého, který odchází do samostatného života, je důležité vytvořit si blízký vztah s důvěryhodným člověkem, na kterého se může kdykoliv obrátit a kterému může věřit. Bez blízké osoby, o kterou by se tyto mladí mohli opřít, by cesta životem byla mnohem těžší. Důležitá je také průběžná podpora dítěte a později mladého jedince k rozvoji identity, k motivaci, k sebedůvěře a zapojení do rozhodování o vlastním životě v různých životních situacích. Velký význam má důsledná a systematická příprava na život a osamostatnění po opuštění dětského domova (Společně po svých, 2022).

Na důležitost zprostředkování informací a zkušeností týkajících se bydlení a zaměstnání při opuštění zařízení, poukazují autoři Švehla a Poláčková (2020). Matoušek a Pazlarová (2014) doplňují, že poskytnutí poradenství a asistence v oblasti sociálně - právní ochrany, by dítěti mělo být nápomocné při hledání zaměstnání a vhodného místa k bydlení.

Jak píšou Prokop Jiří a Petr (2015), většina osmnáctiletých, kteří opouští náhradní péči, má právo na finanční podporu, která jim má pomoci při přechodu do nezávislého samostatného života, v dalším studiu či hledání práce.

Problémy spojené s odchodem dětského domova zahrnují nejen praktické aspekty, jako je zajištění bydlení a zaměstnání, ale také dosažený rozvoj dovedností potřebných pro samostatný život. Důležité také je, aby mladý dospělý opouštějící dětský domov, měl emociální podporu, která je mu nápomocná zvládnout toto přechodné období. Pro mladé dospělé, kteří vyrůstali v zařízeních ústavní výchovy, je situace v mnoha ohledech zcela odlišná od těch, kteří opouštějí rodinné prostředí a svůj domov. Odchod z ústavu představuje pro tyto mladé jedince velmi náročný krok. Ze dne na den se ocitají v tvrdém světě dospělosti, kde jsou nuceni zvládat všechny výzvy sami, bez pomoci ostatních, pokud si o pomoc nepožádají. Mladí dospělí se musí naučit rychle se adaptovat na nové podmínky a zvládnout zodpovědnosti dospělého života.

2.1 Příprava v dětském domově na samostatný život

Začátek samostatného života představuje pro každého jednotlivce výzvu, avšak pro ty, kteří vyrůstali v dětských domovech, je tato výzva často mnohem náročnější. Dětské domovy hrají klíčovou roli v poskytování podpory a přípravy těmto mladým jedincům, kteří se brzy ocitnou na vlastních nohách.

Při přípravě na odchod z dětského domova je cílem: „*aby děti získaly schopnost zajistit svoje vlastní životní potřeby, být psychicky stabilní, mít vlastní identitu, orientovat se v reálném životě, mít zdravé sebevědomí a využívat svoji přítomnost k celkovému naplnění*“ (Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova, 2021, s. 14).

Pokud dítě vyrůstá ve vlastní rodině, nabývá přirozeně schopnosti a dovednosti pro budoucí samostatný život. Tato příprava u něj probíhá po celý jeho život v biologické rodině. Avšak děti vyrůstající v dětských domovech většinou nepoznaly fungující rodinu a její zázemí a proto je nutné, aby jejich příprava na samostatný život probíhala systematicky. Tato systematická příprava dítěte na samostatný život, by měla začít nejpozději v 16 letech (Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova, 2021)

Běhounková (2012) dodává, že všechny aktivity, které jsou s dětmi realizovány v dětských domovech, by měly být zaměřeny na připravenost dítěte na jeho budoucí odchod dle jeho individuálních potřeb a s ohledem na jeho věk.

Při přípravě mladého dospělého na samostatný život hraje důležitou roli nejen konkrétní věk dítěte, ale i jeho prožité traumata, přičemž každé věkové rozpětí má svá úskalí (Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova, 2021).

Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě (2008) zdůrazňují, že příprava na samostatný život by měla probíhat jako kontinuální proces s aktivní účastí celé organizace, vychovatelů i dětí. Je důležité, aby mladý člověk byl podporován v utváření své budoucnosti a směřován k nezávislosti a soběstačnosti, což ho činí plnohodnotným členem společnosti.

Dětský domov dbá na to, aby dítě bylo vedeno k samostatnosti, aby bylo zodpovědné za své denní povinnosti, je podporováno v osvojení si potřebných životních dovedností - organizování volného času, navazování vztahů, komunikace s úřady, zvládnutí finanční gramotnosti a další potřebné dovednosti důležité k samostatnému fungování. Dítě by se mělo naučit, jak se s těmito každodenními záležitostmi vyrovnávat. Tato odpovědnost je na

jednotlivých zařízeních a jejich pracovnících, kteří rozhodují o časování a metodách přípravy.

V dětských domovech se příprava na samostatný život odehrává jak neformálně, tak cíleně, jak poukazuje Běhounková (2012). Neformální příprava zahrnuje získávání nezbytných životních dovedností během každodenního života v dětském domově, kdy se děti a mladiství učí praktickým a soběstačným dovednostem prostřednictvím výchovných a vzdělávacích aktivit.

Škoviera (2007) hovoří o tzv. "plánech přípravy na osamostatnění". Tyto plány by měly být vytvářeny dětskými domovy ve spolupráci s konkrétním dítětem a ostatními aktéry, kteří jsou zapojeni do procesu osamostatnění, a to nejlépe alespoň rok před dosažením plnoletosti. Důraz je kladen na zohlednění aktivit, které by měly být vykonávány ve spolupráci a s ohledem na to, co považuje jedinec v procesu osamostatňování za důležité. Tento přístup umožňuje zajistit, že plány jsou v souladu s individuálními potřebami a cíli každého jedince, což podporuje efektivnější přechod do samostatného života. Běhounková (2012) dodává, že každé dítě má stanoveného klíčového pracovníka, který s dítětem pracuje, je mu nápomocným při řešení různých problémů, má přehled o jeho potřebách a zájmech, určuje způsob intervence.

Myšková a kol. (2018) dodává, že tento proces zahrnuje podrobné plánování a přípravu v oblastech jako jsou vzdělání, zaměstnání, ubytování, finanční správa, přístup k sociálním dávkám a jednání s úřady, péče o zdraví, využívání zdravotních služeb a služeb dalších specialistů, udržení sociálních kontaktů a vytváření nové podpůrné sítě a poradenství.

Stein (2008) zdůrazňuje význam rodiny a příbuzných v procesu osamostatňování mladých lidí z dětských domovů, kteří hrají klíčovou roli v různých fázích jejich života. Tento aspekt je považován za zásadní první dimenzi, kterou je třeba brát v úvahu v kontextu osamostatnění. Druhou dimenzí je proces sociální transformace, který obvykle zahrnuje tři vzájemně propojené etapy: postupné opouštění dětského domova, samotný přechod a nakonec přijetí a integrace do samostatného života v novém sociálním prostředí.

Běhounková (2012) uvádí, že proces přípravy na odchod z dětského domova by měl začít již při příchodu dítěte do zařízení. Podle ní se proces přípravy na vstup do života dělí na tři fáze:

První fáze přípravy dítěte nebo mladistvého na samostatný život začíná dnem jejich příchodu do zařízení. V této fázi je vytvořen detailní plán podpory a péče, který je přizpůsoben jejich individuálním potřebám mladého dospělého, který je podrobně seznámen s plánem a aktivně se podílí na jeho vyhodnocování a stanovování dalších cílů, v souladu s jeho vývojovými možnostmi. Proces zahrnuje průběžnou aktualizaci plánu podpory a péče podle potřeb a pokroků klienta.

Druhá fáze procesu přípravy na vstup do života probíhá během pobytu dítěte v zařízení. Důraz je kladen na to, aby každému dítěti byla přidělena klíčová osoba, která by mu pomohla při přechodu do samostatného života. Odborníci doporučují uspořádat případovou konferenci nejpozději šest měsíců před skončením péče, kde se diskutuje o klíčových oblastech budoucího samostatného života dítěte, jako je bydlení, zaměstnání, partnerské vztahy a kontakty s rodinou. Klíčovým prvkem je role pracovníka, který dítě podporuje po celou dobu procesu, pomáhá mu dosahovat cílů a připravuje ho na samostatný život, včetně hledání práce a bydlení. Tento přístup podporuje postupnou integraci dítěte do společnosti.

Třetí fáze se zaměřuje na prevenci a terapeutickou podporu jedince po opuštění zařízení a návratu do rodiny nebo samostatného života. Odchod ze zařízení znamená převzetí rozhodovacích pravomocí, účast na vlastním životě a zodpovědnost za něj, což může vyvolat pocit nejistoty. Dítě by mělo mít možnost obrátit se na poradce, který mu pomůže s integrací do života. Pro mladé dospělé po odchodu z ústavní péče by měla existovat návazná ambulantní služba, se kterou by měli být seznámeni již během pobytu v zařízení, aby se neobávali včasného kontaktu s odborníky ohledně svých potíží. Zejména v prvních třech měsících po odchodu z ústavní péče potřebuje jedinec intenzivní podporu, která by se postupně měla transformovat v poradenskou podporu, jakmile se situace stabilizuje a jedinec se adaptoval na nové životní podmínky.

Mladí dospělí, kteří opouštějí ústavní zařízení, často přemýšlí o možnosti vrátit se domů a tento návrat k vlastní rodině je často spojován s hledáním identity a pocitem samoty. Sami si musí uvědomit, zda tento krok, bude vhodným řešením, pro další fungování v životě. Na tento problém navazuje Gottwaldová a kol. (2006), která upozorňuje na problém návratu do rodinného prostředí, které nemuselo procházet potřebnou změnou od doby, kdy bylo dítě z rodiny odebráno. Toto může vést k opětovnému vystavení mladých dospělých negativnímu rodinnému prostředí. Jedním z negativních rizik je zadlužení mladého dospělého v důsledku snahy zavděčit se rodině.

Příprava na samostatný život v dětském domově není pouze o získávání praktických dovedností, jako je péče o domácnost, vaření, placení účtů nebo komunikace s úřady, ale také o poskytování emocionální stability a sebedůvěry potřebné k úspěšnému přechodu do dospělosti.

2.2 Rizika spojená s odchodem ze zařízení

U mladého dospělého opouštějícího ústavní zařízení po dlouhodobém pobytu se dá předvídat, že bude po opuštění ústavu „opilý svobodou“, ztratí se z dohledu angažovaným dospělým, bude podléhat vrstevnickým vlivům, může užívat rizikovým způsobem alkohol, drogy, propadnout hráčství, vydělávat si peníze prostitucí. Může být také zneužíván biologickou rodinou snadněji než jiný mladý člověk jištěný vlastní rodinou. Vlivem toho může ztratit bydlení, práci či partnera. Také může mít obtíže ve strukturování svého volného času a může pro něj být problém správně hospodařit s penězi, jak uvádějí autoři Matoušek a Pazlarová (2014).

Příprava na budoucí život mimo dětský domov představuje komplexní problematiku, s níž se setkávají mladí dospělí přecházející z institucionální péče do samostatného života. Daněk (2022) dodává, že je tento přechod často spojen s řadou sociálních, psychologických a ekonomických obtíží.

Mladí, klienti, kteří opouštějí ústavní péči, jsou často postiženi mnoha nepříznivými faktory, které ztěžují jejich přechod do samostatného života. Folda (2009) popisuje několik klíčových oblastí znevýhodnění, kterým tito mladí lidé čelí. Prvním faktorem je přítomnost znaků psychické deprivace, které mohou být důsledkem nevhodných životních podmínek nebo nedostatku emocionální podpory během jejich pobytu v ústavní péči. Navíc jsou často sociálně izolováni, což omezuje jejich schopnost budovat zdravé mezilidské vztahy a síť podpory. Problémy chování a osobnostní či vývojové obtíže dále komplikují jejich přechod do dospělosti. Nedostatek soběstačnosti a schopnosti pečovat o sebe samého ztěžuje jejich úspěch v běžném životě mimo ústavní zařízení. Ztráta ekonomické a sociální jistoty při opuštění ústavní péče a nedostatek realistického pohledu na život mimo tuto péči dále přispívají k jejich zranitelnosti. Kromě toho často nemají dostatečnou finanční, sociální ani emocionální podporu, a jsou izolováni v prostředí, kde tráví většinu svého času. Omezující je také jejich omezená nebo zcela chybějící zkušenost s rodinným prostředím a problémy v partnerských vztazích. Důležité dovednosti, jako jsou komunikační schopnosti a schopnost konflikty řešit, jsou také často nedostatečně

rozvinuté. Nedostatečné vzdělání a nedostatek přípravy k zaměstnání a pracovním návykům pak omezuje jejich schopnost uplatnit se na trhu práce.

Celkově tyto faktory ukazují na důležitost poskytování komplexní podpory a přípravy těmto mladým jedincům, aby měli šanci úspěšně se integrovat do společnosti a dosáhnout soběstačnosti.

V oblasti vstupu do života a následné podpory jak uvádí Běhouňková (2012) odborníci identifikovali jako nejproblematictější tyto oblasti:

- sociální nepřipravenost
- ekonomická nesamostatnost
- absence emocionální podpory

Sociální nepřipravenost

Mladí lidé, kteří opouštějí dětské domovy, často čelí sociální izolaci. Nedostatečný vývoj sociálních dovedností během pobytu v instituci může vést k potížím při navazování a udržování vztahů v širší společnosti. Tento problém se projevuje na několika úrovních. Mladí lidé vyrůstající v dětských domovech často nedostávají dostatečné příležitosti k rozvoji sociálních dovedností potřebných pro běžný život mimo institucionální prostředí. To může vést k obtížím při navazování vztahů, komunikaci a interakci s ostatními ve společnosti. Sociální izolace může vést k řadě psychologických problémů, včetně úzkosti, deprese a pocitu odcizení. Mladí lidé, kteří opouštějí dětské domovy, často čelí problému najít si své místo ve společnosti a vybudovat si sociální síť. Odchod z dětského domova představuje náhlý přechod do samostatného života, což může být pro tyto mladé lidi velmi náročné, jak uvádí Campos, Goig a Cuenca (2020).

Oblast vzdělání a profesní přípravy je pro mladé lidi opouštějící dětské domovy podstatná pro budoucí úspěšný život a osamostatnění se. Myšková a kol. (2018) popisuje, že úspěšné začlenění do pracovního procesu a dosažení finanční nezávislosti jsou významně ovlivněny kvalitou a úrovní dosaženého vzdělání. Mladí dospělí z dětských domovů se mohou potýkat s různými překážkami v oblasti vzdělání, které začínají již v biologických rodinách a pokračují během pobytu v dětských domovech a ve školách. K častým problémům patří nižší úroveň dosaženého vzdělání, střídání studijních oborů, přerušování studia a nedostatečná příprava na trh práce. Přestože někteří z nich mohou získat odborné vzdělání, nemusí to vždy odpovídat oboru, ve kterém chtějí pracovat. Tento nedostatek

přípravy může vést k obtížím při hledání stabilního zaměstnání a vytváření kariéry po odchodu z dětského domova.

Jedním z hlavních problémů mladých lidí z dětských domovů ve vztahu ke školní úspěšnosti jsou jejich sklony k zpochybňování sebe sama. V dětských domovech je denně prováděna školní příprava, ale vzhledem k počtu dětí je to náročný úkol pro všechny zúčastněné. Přestože dětská zařízení usilují o to, aby přihlížela k přáním a schopnostem dětí při výběru škol, mnoho dětí nemá jasnou představu o své profesní budoucnosti. Zařízení se snaží motivovat děti k vzdělání a poskytují příležitosti pro brigády a praxi. Neziskový sektor také hraje důležitou roli v podpoře vzdělání a kariérního uplatnění prostřednictvím různých projektů a programů (Otevřená budoucnost, 2021).

Jelikož ve většině případů klienti dětských domovů vyrůstali v rodině vykazující patologické jevy, kde chyběly vhodné vzorce pro zdravý rozvoj jedince, mají problémy s navazováním vztahů do budoucna a nejsou tak v tomto směru v dobré pozici. Důležitým, ale zároveň složitým úkolem dětského domova, jak zmiňují autoři Prokop Jiří a Petr (2015) se stává příprava klienta na rodinný život, přestože klient neměl možnost se s pozitivními vzorci setkat. Zásadní je také vytvořit v dětských domovech příznivou atmosféru a pozitivní sociální klima, ve kterém se dají tvořit a rozvíjet partnerské vztahy a spolupráce mezi dětmi a vychovateli.

Škoviera (2007) popisuje, jak společnost vnímá děti z dětských domovů. Diskutuje dva protichůdné pohledy: jeden, který tvrdí, že tyto děti nejsou výrazně odlišné od ostatních, a druhý, který tvrdí, že jsou znevýhodněné kvůli specifickým životním zkušenostem a často problematickému rodinnému prostředí. Tyto zkušenosti mohou zahrnovat nechtěná těhotenství nebo trauma z odmítnutí a odebrání z domácího prostředí.

Kovařík (2004) uvádí, že klienti výchovných zařízení často opouštějí zařízení sociálně nepřipravení, bez trvalejších interpersonálních vztahů, sociálně nejistí a izolovaní, bez sociálních jistot a trvalého zázemí. Nejsou schopni navázat trvalé partnerské vztahy, najít a udržet si pracovní místo. Často mají sociální konflikty, fluktuaci a často střídají bydliště. Mají často problémy s trestnou činností, nedostatkem motivace k překonávání problému a získání zaměstnání, snadnou sociální ovlivnitelností a podléhání sociopatogenním vlivům.

Ekonomická nesamostatnost

Ve výchově v dětských domovech se klade důraz na finanční plánování a správu financí. Autoři Matoušek, Pazlarová a Baldová (2008) píší, že mladí lidé se učí, jak efektivně hospodařit s penězi, a jsou povzbuzováni k šetření a plánování na budoucí výdaje. Přestože je toto vzdělávání klíčové, někteří jedinci mají potíže s předvídáním a řízením svých finančních potřeb. Finanční soběstačnost po opuštění dětského domova zůstává výzvou, což je téma zkoumané různými studiemi. Také se zdůrazňuje, že oblasti bydlení, zaměstnání a financí jsou úzce propojeny, přičemž schopnost najít vhodné bydlení a práci hraje zásadní roli v ekonomické stabilitě po odchodu z dětského domova.

Nízké nebo nedokončené vzdělání a pozdější profesní nestabilita často vedou k ekonomické závislosti jedinců z dětských domovů, což ovlivňuje kvalitu jejich samostatného života. Podle zákona č. 109/2002 Sb., §31 ve znění pozdějších předpisů) mají osoby v dětských domovech nárok na kapesné, jehož výše se odvíjí od věku a je stanovena vládním nařízením. Kapesné může být použito pro osobní výdaje nebo jako odměna za úspěchy ve škole či sportu. Jeho výše se orientuje podle věku na základě nařízení vlády č. 460/2013 Sb. o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.

Mladí lidé jsou také povzbuzováni k získávání peněz brigádní činností. Do procesu finančního vzdělávání jsou zapojeni prostřednictvím nákupů, kde starší děti nakupují samostatně a jsou vedeny k efektivnímu hospodaření s penězi.

Výzkum agentury Ipsos (2015) ukázal, že pouze malý počet klientů dětských domovů má po odchodu z dětského domova našetřené finanční prostředky. Tento fakt naznačuje, že jednorázový finanční příspěvek poskytovaný při odchodu je pro většinu z nich hlavním zdrojem peněz. Problém je v tom, že tento obnos může být nedostatečný na pokrytí základních nákladů, jako je kauce na byt a první nájem. Dalším problémem je, že někteří mladí dospělí nevědí, jak efektivně nakládat s větší sumou peněz.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí §50e odst. 2., mladý dospělý po ukončení ústavní péče má nárok na zaopatřovací příspěvek jednorázový ve výši 28 750 Kč. Podle odstavce 1 mladému dospělému nenáleží, byla-li mu poskytnuta věcná pomoc nebo jednorázová peněžité příspěvek podle §33. zákona č. 109/ 2002 Sb.

Mladí dospělí často opouštějí dětské domovy s omezenými finančními zdroji a nemají dostatek dovedností v oblasti správy osobních financí.

Chybějící emocionální podpora

Mnoho mladých lidí, kteří opouštějí dětské domovy, se potýká s emocionálními problémy, jako jsou úzkost, deprese a nízké sebevědomí. Tyto problémy jsou spojené s nejistotou ohledně budoucnosti a nestabilního rodinného prostředí z minulosti. Klienti, kteří vyrůstají v dětském domově, mají po odchodu často problémy v oblasti mezilidských vztahů. Dle Gajewské (2009) je pro ně obtížné důvěřovat druhým a často prožívají strach a obavy z názorů ostatních. Navíc se často potýkají s pocity méněcennosti, osamělosti a dalšími komplexy.

Je důležité, aby výchovné zařízení kontinuálně podporovalo dítě ve zvládnání emocí, překonávání pocitu méněcennosti, rozvoji schopnosti rozhodovat se a schopnosti řešit problémy po celý jeho život.

Mnoho dětí umístěných v dětských domovech prošlo traumatickými událostmi, jako je zanedbávání, zneužívání nebo opuštění ze strany rodičů. Tyto zkušenosti mohou dlouhodobě ovlivnit jejich emocionální stav a vyvolat problémy jako úzkost, deprese, nízké sebevědomí a obtíže v navazování a udržování vztahů, jak popisuje Škoviera (2007)

Odchod z dětského domova často znamená náhlý přechod do samostatného života bez adekvátní přípravy. Tento náhlý přechod může vyvolávat pocity osamělosti, ztráty a nejistoty, což může vést k emocionálním problémům. Campos, Goig a Cuenca (2020) uvádí, že po opuštění dětského domova se mladí lidé často cítí opuštěni a izolováni. Tato samota může vést k hledání společnosti v patologických sociálních skupinách nebo k zneužívání alkoholu a drog pro úlevu od emocionální bolesti.

Osamostatňování dětí z dětského domova vyžaduje multidisciplinární přístup, který zahrnuje sociální, psychologickou a ekonomickou podporu. Společnost a relevantní instituce by měly poskytovat zdroje a podporu pro zajištění hladkého přechodu těchto jedinců do samostatného života. Samozřejmostí by měl být přístup k poradenství a terapii pro zpracování emocionálních problémů a rozvoj sociálních dovedností. Dále jsou nezbytné programy finančního vzdělávání a pomoc při zajišťování stabilního bydlení.

2.3 Možnosti bydlení po odchodu z dětského domova

V České republice v současné době podpora sociálního bydlení stagnuje. Najít vhodné bydlení není jednoduché, a proto je nutné tuto situaci dlouhodobě plánovat. Mladý dospělý opouštějící dětský domov může mít se zajištěním vhodného bydlení problémy. Při řešení této situace může využít pomoci od vychovatele či ředitele dětského domova. Podle § 24 odst. zákona č. 109/2002 Sb. je ředitel ústavního zařízení povinen nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte nebo mladého dospělého informovat příslušný obecní úřad o nadcházejícím propuštění ze zařízení. Ředitel má povinnost zabezpečit jednání se sociálním kurátorem.

K osamostatnění a nastartování samostatného života mladých lidí žijících v dětských domovech a připravujících se na odchod ze zařízení mohou dětské domovy vytvářet samostatné bytové jednotky.

Dle vyhlášky č. 438/2006 Sb., může být zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí v dětském domově, avšak jednu bytovou jednotku mohou obývat nanejvýš tři mladí dospělí, kteří se připravují na odchod ze zařízení. Do těchto bytových jednotek mohou být umístěny děti starší 16 let, dle kritérií a to za podmínek stanovených vnitřním řádem konkrétního zařízení (§ 2 odst. 6).

Tato ubytování, známá jako tréninkové byty, umožňují jednotlivcům starším 16 let připravit se na odchod ze zařízení. V rámci tréninkových bytů se mladí lidé učí základním dovednostem, jako je správa financí a péče o domácnost.

V některých případech nemají dětské domovy možnost nabídnout tréninkové nebo startovací byty. V takových situacích zůstávají adolescenti nebo mladí dospělí v prostředí rodinných skupin společně s ostatními dětmi a vychovateli. V těchto podmínkách je kladen důraz na vedení k zodpovědnosti a samostatnosti. Mladí lidé jsou zapojeni do každodenního chodu rodinné skupiny, účastní se na nákupu, přípravě jídla, úklidu a dalších činnostech, a také pomáhají pečovat o mladší děti.

Pokud mladý dospělý opouští dětský domov má, více možností – může se vrátit ke své rodině či příbuzným, nebo využije jiný typ bydlení buď samostatné bydlení, nebo bydlení s možností podpory.

V následujícím schématu jsou přehledně vyobrazeny typy bydlení.

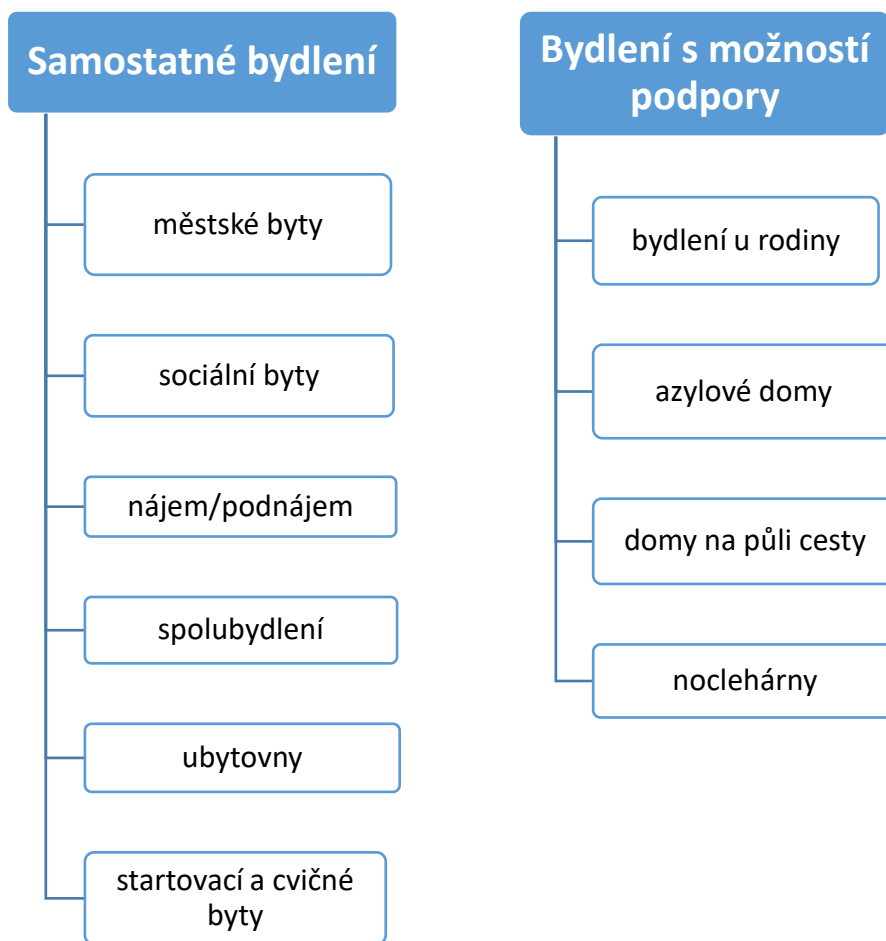

Schéma č. 1 - Typy bydlení

Pokud se mladý dospělý dokáže postarat sám o sebe a umí hospodařit s penězi, může si najít samostatné bydlení. První možností **samostatného bydlení** je **městský byt**, který patří obci nebo městu. Žádost o městský byt se podává na městském nebo obecním úřadě dle místa bydliště. Další variantou takového bydlení jsou **sociální byty**, ty jsou určeny jednotlivcům s pravidelným příjmem. Nájem v těchto bytech je nižší, než v běžných bytech a podnájmech. Třetí možností je **nájem/ podnájem**. Zde však majitelé bytů chtějí vždy 2-3 nájmy dopředu, což může být pro mladého dospělého, který nemá našetřené dostatečné finanční prostředky, problém. Jednou z cenově dostupnějších forem bydlení je **spolubydlení**, kde je uzavřena nájemní dohoda. Tento model nabízí ekonomickou možnost bydlení pro více osob. Další možností pro bydlení jsou **ubytovny**, které se liší jak svoji kvalitou, tak vybavením. Tento typ ubytování je vhodný jako krátkodobé nebo přechodné řešení. Tyto zařízení obvykle sdílí společnou kuchyň, pračku a sociální zařízení mezi

všemi nájemníky. Ubytování zde bývá cenově dostupné, avšak bez zaručeného soukromí. Další alternativou pro samostatné bydlení jsou **startovací a cvičné byty**, které jsou poskytovány dětskými domovy nebo ve spolupráci s městem. Tyto byty umožňují mladým lidem vyzkoušet si samostatnost a naučit se starat o sebe a svůj domov (Příručka pro děti odcházející z dětských domovů nebo pěstounské péče, 2017).

Podle Kovaříka (2004) představuje zajištění bydlení pro mladé dospělé po odchodu z dětských domovů jeden z nejsložitějších kroků. Mnozí se vrací ke svým **biologickým rodinám**, přičemž pouze malá část těchto rodin je hodnocena jako neproblematická. Většina mladých mužů se vrací do rodin, které jsou hodnoceny jako problematické nebo velmi problematické. Naopak mladé ženy častěji volí bydlení v pronájmu nebo na ubytovnách se svým partnerem.

Pokud si mladý jedinec uvědomí, že není schopen bydlet samostatně bez podpory, existuje možnost bydlení s odbornou pomocí.

Bydlení s podporou (s odbornou pomocí) je vhodné pro mladého dospělého, který ještě potřebuje pomoc a nezvládne bydlet samostatně bez podpory. V těchto typech zařízení pracují odborní pracovníci, kteří pomáhají řešit aktuální situace klientů, například pomoc s vyřizováním dávek, dokladů, hospodaření s penězi, hledání bydlení a práce. Tento typ bydlení je obvykle poskytován na přechodnou dobu, obvykle jeden rok, během kterého si jedinec hledá trvalejší řešení (Příručka pro děti odcházející z dětských domovů nebo pěstounské péče, 2017).

Jednou z variant bydlení s možností podpory je **dům na půl cesty**. Služby poskytované v domech na půl cesty jsou zaměřeny zejména na osoby ve věku od 18 do 26 let a zahrnují ubytování, podporu při začlenění do společnosti, sociálně terapeutické aktivity a pomoc s osobními záležitostmi. Kromě toho tyto domy poskytují další programy a služby, které pomáhají jednotlivcům úspěšně se začlenit do běžné společnosti. Matoušek (2016) uvádí, že pobyt v domech na půl cesty je časově omezen a obvykle zahrnuje zkušební období trvající dva až tři měsíce, po němž následuje smluvní doba. Délka této smluvní doby se může lišit podle konkrétního zařízení, avšak obvykle trvá jeden až dva roky. V domě na půli cesty se musí dodržovat řád a pravidla, za ubytování se platí.

Hlavním cílem domů na půli cesty jak je v zákoně č. 108/2006 Sb., uvedeno je pomoci mladým dospělým postupně se zapojit do společnosti a snížit jejich závislost na sociálním systému. Tato zařízení se zaměřují na výuku dovedností potřebných pro samostatný život

a motivují k vzdělávání. Důležitou součástí jejich práce je tzv. doprovázení, což zahrnuje podporu v praktických situacích, jako je doprovod na úřady nebo pomoc při hledání zaměstnání, a odpovídá službě sociálního poradenství.

Azylové domy nabízejí ubytování lidem, kteří nemají domov a ocitli se v náročné životní situaci a potřebující cizí pomoc k jejímu řešení. Kaczor (2022) dále zmiňuje, že v těchto zařízeních jsou poskytovány služby, které zajišťují minimální životní standard. Mezi tyto služby často patří denní aktivity, pracovní terapie a sociální poradenství. Azylové domy jsou rozděleny podle pohlaví a také poskytují zařízení pro matky s dětmi. Pobyt v azylových domech je obvykle omezen na dobu jednoho roku. Tato zařízení jsou často volbou pro muže, ženy i matky s dětmi. Typickými klienty jsou matky s dětmi mladšími než tři roky, které byly ohrožovány svým partnerem nebo jiným nepříznivým vlivem, který může ovlivnit i jejich děti. Azylové domy nejenže poskytují ubytování za zvýhodněné podmínky, ale také podporují matky při výchově jejich dětí, jak popisuje Matoušek (2008).

Noclehárny Kaczor (2022) popisuje jako poslední a nejkrajnější řešení pro lidi bez přístřeší, poskytujícím základní podporu a pomoc v obtížných situacích, včetně zajištění tepla, hygienických potřeb a přenocování. Tato služba je dostupná jak pro muže, tak pro ženy. Je důležité zdůraznit, že noclehárny jsou pouze pro přespaní, a klienti si musí přes den zařizovat své povinnosti a hledat další možnosti bydlení.

Vstup do samostatného života po opuštění dětského domova představuje pro mladé lidi důležitý a často náročný milník. Jedním z klíčových aspektů tohoto procesu je hledání a zajištění vhodného bydlení. Pro osoby opouštějící dětské domovy se otevírá nová kapitola plná možností, ale zároveň výzev, které vyžadují pečlivé plánování a podporu. Budoucí bydlení není pouze otázkou střechy nad hlavou, ale také prostředím, které poskytuje stabilitu, bezpečí a podporu při přechodu do dospělosti. Během této fáze mladí dospělí čelí mnoha rozhodnutím ohledně toho, jakým směrem jejich život povede. Zvažují otázky týkající se vzdělání, zaměstnání, financí a v neposlední řadě i otázky ohledně svého vlastního domova. Zajištění vhodného bydlení je klíčové pro jejich nezávislost a rozvoj.

2.4 Podpora a pomoc po odchodu z dětského domova

Je důležité, aby mladý dospělý měl k dispozici i po opuštění zařízení důvěryhodnou osobu, na kterou se může kdykoliv obrátit při řešení vážných životních situací a která by mu měla být nápomocná orientovat se ve složitém sociálním systému. Konkrétní služby nebo dávky, které by mohly mladému dospělému pomoci, poskytuje například Úřad práce. Následnou pomoc nabízí také organizace poskytující registrované sociální služby a neziskové organizace. Následná pomoc a podpora je potřebná při stabilizaci klientova života, jak zmiňuje Prokop (2015).

Po ukončení pobytu v dětském domově dle zákona č. 109/2002 Sb., mají mladí dospělí ve spolupráci s OSPOD nárok na poskytnutí poradenství v oblasti bydlení, zaměstnání a také při řešení náročných životních situacích. Mladým dospělým je poskytováno odborné poradenství, které zahrnuje informace o rodinných a mezilidských vztazích, pracovněprávních a majetkově-právních otázkách, právní ochraně, sociálním zabezpečení a bydlení, jak popisuje Běhoučková (2012).

V zákoně č. 109/2002 Sb., je uvedena povinnost ředitele dětského domova informovat příslušný městský obvod o odchodu dítěte ze zařízení a poskytovat poradenství mladým osobám po opuštění dětského domova. Přesný rozsah a forma poradenské činnosti vychovatelů není v zákoně detailně specifikována. Poradenství je klíčovou součástí podpory pro klienty odcházející z dětských domovů. Před odchodem jsou jim poskytovány služby zaměřené na pomoc s nalezením zaměstnání a bydlení. Důležitou roli v tomto procesu hrají kmenové tety, sociální pracovník dětského domova a vedení dětského domova ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Při odchodu z dětského domova mladý dospělý obdrží odchodné, které záleží na rozhodnutí dětského domova, částka není nároková – nemá nárok na konkrétní výši odchodného. (Příručka pro děti odcházející z dětských domovů nebo pěstounské péče, 2017).

Jednorázový peněžitý příspěvek podle jeho skutečné potřeby v době propuštění a podle hledisek, jsou stanovené ve vnitřním řádu každého dětského domova. Dle vyhlášky č. 460/2013 Sb., ve které je uvedeno, že částka je stanovena na maximální částku 25 000 Kč. Tato částka není pevně daná, dítě tedy může dostat částku i nižší.

Mladí lidé by měli být informováni, na jaké dávky vyplácené ze systému státní sociální podpory v případě nepříznivých životních situací mají nárok. Je to další možná pomoc od státu, o kterou si při osamostatňování mladý dospělý může požádat na příslušném Úřadu

práce ČR. Jsou to například dávky pomoci v hmotné nouzi, které řeší zákon č. 111/2006 Sb., Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Kaczor (2022) uvádí, že mezi jednorázovou dávkou, patří dávka mimořádné okamžité pomoci, u které se přihlíží na nezbytné potřeby jedince a finanční prostředky, které obdržel při odchodu z dětského domova. Maximální částka u této pomoci je 1 000 Kč. Mezi opakované měsíční dávky patří příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, příspěvek na bydlení nebo přídavek na dítě, pokud je mladý dospělý zletilou nezaopatřenou osobou. Všechny tyto dávky jsou vypláceny v závislosti na výši příjmů.

„Člověk na ulici bez prostředků je vždycky nějakým způsobem zraněný, ze sociálního pohledu dokonce zraněný těžce. Je s podivem, v kolika případech poměrně malá pomoc stačí, aby nepadl do trvalého bezdomovectví, ale postavil se na vlastní nohy a odešel po svých“, jak píše Sedláček (Společně po svých, 2022, s. 60).

Dětské domovy využívají podle dostupnosti a v závislosti na lokalitě různé projekty a programy, zaměřené na cílenou přípravu a na odchod ze zařízení. Podpora je zajišťována dvěma hlavními typy organizací, jak uvádí Remsová (2013) - **organizacemi poskytujícími registrované sociální služby** a **neziskovými organizacemi**, které provozují různé projekty a programy na podporu těchto mladých lidí.

V ČR existuje několik neziskových organizací, které se zaměřují na pomoc dětem z dětských domovů a pěstounské péče. Pomáhají nejen s nalezením bydlení či práce, ale poskytují i nabídku služeb a základních informací. Tyto neziskové organizace nejsou registrovanými poskytovateli sociálních služeb, ale přesto hrají důležitou roli v podpůrném systému.

Dejme dětem šanci o.p.s. - je organizace, která podporuje mladé dospělé v přípravě a vstupu do samostatného života. Tato organizace nabízí startovací balíčky, které jsou součástí programu *„Pomoz mi do života“*. Balíčky obsahují základní vybavení domácnosti, které má pomoci dětem z dětských domovů při přechodu do samostatného života. Poskytují nezbytné věci, jako jsou domácí potřeby a někdy i malé finanční příspěvky, aby usnadnily tento důležitý krok (Dejme dětem šanci, 2024).

Yourchance o.p.s. - je známá mezinárodní organizace, která se specializuje na vzdělávání a práci se sociálně znevýhodněnými skupinami. Projektem, který je ojedinelý tím, že je financován nikoliv ze státních či evropských fondů, ale dobrovolnými dárci je projekt *„Začni správně“*. Tento projekt, který podporuje mladé lidi odcházející z dětských

domovů, poukazuje na důležitost mentorství a praktické podpory v oblasti organizace života, shánění práce a bydlení. Mentorství a praktická pomoc mohou hrát klíčovou roli v překonávání sociální izolace a omezených sociálních dovedností. Důležitou složkou je trénink praktických životních dovedností (jako je finanční management, pomoc při hledání práce a správa domácnosti), psychologická podpora a pomoc při orientaci v byrokratických procesech. Cílem je vybavit mladé dospělé potřebnými nástroji a sebevědomím pro úspěšnou integraci do společnosti a vedení nezávislého života (Začni správně, 2023).

Manuál samostatného života „*Začni správně*“ - je praktický průvodce pro mladé lidi, který nabízí mladým dospělým odcházejícím z dětských domovů, či pěstounské péče praktické rady, jak si poradit s problémy a nástrahami běžného života. Tuto knihu vydala společnost Yourchance o.p.s.

Múzy dětem - je spolek, který spolupracuje v rámci ČR s mnoha dětskými domovy ze všech krajů. Jako příklad lze uvést jejich projekt „**Život na nečisto**“ Tento kurz se realizuje jako víkendová setkání, v rámci kterých se účastníci připravují na různé aspekty života, jako je odchod z dětského domova, péče o domácnost, práce a mezilidské vztahy. Kurz zahrnuje interaktivní tří - modulový seriál víkendových kurzů, kde mladí lidé ve věku 15-25 let získávají praktické zkušenosti a vědomosti pro život mimo dětský domov. Kurzy jsou vedeny kvalifikovanými lektory, psychology a pedagogy, kteří se zaměřují na různé rizikové situace, s nimiž se mohou setkat po opuštění zařízení. Témata kurzů zahrnují správu domácnosti, pracovní zkušenosti, právní aspekty života a další oblasti (Múzy dětem, 2023).

Krok domů - nadační fond, jehož posláním je zvýšit šance mladých lidí, aby obstáli v reálném životě po odchodu z dětského domova. Nadace vydala například průvodce „*Společně po svých*“. Tato publikace se věnuje mladým dospělým a dospívajícím osobám a je v ní popsáno 5 oblastí (Sebehodnota a identita, Vztahy, Terapie, Bydlení a Práce), které jsou nápomocné a účinné k systémové přípravě mladých na samostatný život (Společně po svých, 2022).

Nadační fond Veroniky Kašákové - fond, který doprovází mladé lidi z dětských domovů na jejich cestě do reálného života. Vizí nadace je, aby mladý člověk, který opustí dětský domov, měl povědomí, co ho čeká za branou a byl na realitu života připravený a nebyl na to sám. Pokud mladý člověk projeví zájem, je mu poslán tzv. „*Průvodce*“ (NFVK, 2019).

Nadace Terezy Maxové dětem - základním posláním nadace je umožnit každému dítěti vyrůstat v rodině a klade si za cíl snížit počet dětí vyrůstajících v ústavní výchově. Jedním z pilířů podpory nadace je kompenzace nedostatků ústavní výchovy. Nadace pomáhá se začleněním dětí do samostatného života po opuštění dětského domova. Projekty nadace podporují vzdělání, doprovázení a poradenství (NTMd, 2024).

Nadace Sirius – soukromá nadace, která se zaměřuje na pomoc znevýhodněným dětem a podporuje širokou škálu projektů. Nadace finančně podpořila vydání příručky, která je velmi přínosná pro všechny mladé dospělé a která by jim měla usnadnit a lépe zvládnout, aby se postavili na vlastní nohy. (Nadace Sirius, 2024). „*Příručka pro děti odcházející z dětských domovů nebo pěstounské péče*„. V této publikaci jsou velmi přehledně shrnuté veškeré důležité informace, které mladým lidem mohou být nápomocné v různých životních situacích, které mohou nastat v průběhu jejich osamostatňování se (Příručka pro děti odcházející z dětských domovů nebo pěstounské péče, 2017)

Heimstaden Czech s.r.o. - patří v ČR k největším poskytovatelům nájemního bydlení, je to soukromá společnost pomáhající mladým lidem najít cestu k samostatnosti prostřednictvím programu „*S námi domů*“. Tento program je největší svého druhu v ČR, je zaměřený na podporu mladých lidí odcházejících z ústavní výchovy a náhradní rodinné péče a pomáhá jim k jejich osamostatnění. Cílem projektu je dosažení a udržení vlastního bydlení. Společnost Heimstaden svojí podporou pokrývá zvýhodněné nájemné za užívání bytu na jeden až dva roky a základní vybavení bytu. (Heimstaden, 2024).

Pro mladé dospělé opouštějící dětský domov je velmi důležité, aby měli k dispozici stálý přístup k podpoře a poradenství. Poskytnutí vhodné podpory jim pomůže nejen při hledání zaměstnání a zajištění bydlení, ale je klíčové i pro úspěšnou integraci do samostatného života. Proces adaptace na život mimo dětský domov je náročný, ale nabízí příležitost k osobnímu růstu. Podpora a péče dětí v dětském domově by měla být přizpůsobena potřebám a možnostem každého jednotlivce. Jedině tak mohou mladí dospělí úspěšně přejít z institucionální péče do samostatného života.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Na předchozí teoretickou část navazuje praktická část. Diplomová práce se zabývá problematikou „**Přípraveností dětí z dětského domova na samostatný život**“. V praktické části budu zkoumat mladé dospělé, kteří delší dobu vyrůstali v ústavní péči a v současné době žijí mimo dětský domov. Ve svém výzkumu budu zjišťovat, jejich připravenost na odchod do samostatného života.

V České republice výzkumů zaměřených na přípravu na samostatný život po opuštění ústavního zařízení mnoho neproběhlo. Agentura Ipsos v roce 2015 iniciovala průzkum, který se zabýval problémy, které komplikují situaci dětem, opouštějícím dětské domovy a zkoumal, jak jsou děti připraveny do běžného života a jejich potřeby (Ipsos, 2015). K nejnovějším patří výzkum, který realizoval Nadační fond Krok domů (2020). Tento průzkum „Příprava mladých dospělých vyrůstajících v pobytových zařízeních na odchod do dospělého života“ mapoval podmínky přípravy mladých lidí opouštějící dětské domovy, zjišťoval také jejich potřeby a zapojení jednotlivých aktérů, kteří je na jejich cestě k dospělosti doprovázejí.

Pro svoji praktickou část diplomové práce jsem využila metodu kvalitativního výzkumu, který se opírá o předem stanovené otázky, na které se snaží respondent samostatně odpovídat. Tento výzkum jsem si zvolila jako nejvhodnější metodu díky povaze práce a také proto, že se výzkumu zúčastní menší skupina respondentů. Hendl (2005, s. 50) definuje kvalitativní výzkum následovně, je to „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“. Hlavními znaky kvalitativního výzkumu je dle Gavory (2010) dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. Disman (2002, s. 285) uvádí, že kvalitativní výzkum je „*nenumerické setření a interpretace sociální reality, s cílem odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím*“. Výzkumník se díky tomuto výzkumu zajímá problémem do hloubky a zjistí subjektivní pohled respondentů na zkoumaný problém.

3.1 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jak jsou děti připraveny na odchod z dětského domova do samostatného života.

Díličními cíli je zjistit, jak ovlivnily sociální podmínky dětského domova připravenost dětí na samostatný život, do jaké míry jsou získané dovednosti potřebné pro úspěšný přechod do dospělého života, zjistit jaké využívali mladí dospělí programy a podporu při osamostatňování a analyzovat problematické oblasti po odchodu z ústavního zařízení.

3.2 Výzkumné otázky

Na základě výše uvedených dílčích cílů byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

VO1: Jaký vliv mají sociální podmínky v dětských domovech na připravenost dětí na samostatný život?

VO2: Jaké jsou klíčové dovednosti potřebné pro úspěšný přechod dětí z dětských domovů do samostatného života?

VO3: Jaká je podpora a pomoc, která je poskytována dětem při přípravě na samostatnost a po odchodu z dětského domova?

VO4: Jaké problémy se jevily jako nejtěžší v procesu osamostatňování?

3.3 Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří 6 respondentů, jedná se o respondenty – mladé dospělé, kteří vyrůstali od dětství v dětském domově, z dětského domova odcházeli nejdříve po dosažení zletilosti a v současné době žijí mimo dětský domov. Hlavním kritériem pro výběr respondentů do výzkumu bylo, že délka pobytu v dětském domově byla alespoň 5 let a mimo dětský domov žijí minimálně 3 roky. Respondenty jsem osobně neznala, byli mně doporučení zaměstnanci dětských domovů. Výzkumný soubor tvoří 3 ženy a 3 muži. Vybraní respondenti pochází ze dvou krajů – z Jihomoravského kraje a ze Zlínského kraje. Věková hranice respondentů se pohybuje od 21 – 25 let. Oslovila jsem 10 respondentů, čtyři doporučení respondenti účast na výzkumu z osobních důvodů odmítli. S respondenty jsem si domluvila přesný čas a datum, kdy rozhovor bude možné uskutečnit. Pro zachování anonymity, nebyla zveřejněna skutečná jména respondentů, jména v práci budou smyšlená. Tento fakt potvrzují autoři Švaříček a Šed'ová (2007), kteří popisují, že kvůli zachování

diskrétnosti je potřebné zajistit anonymitu účastníků. Pro lepší přehlednost je níže uvedená tabulka, se základními údaji respondentů.

Tabulka č. 1 - Respondenti

Respondent	Věk	Věk při odchodu z DD	Vzdělání	Doba pobytu mimo DD
1. Ladislav	24	21	Střední s výučním listem	3
2. Anastazie	23	19	Střední s maturitní zkouškou	4
3. Ondřej	23	19	Střední s výučním listem	4
4. Romana	25	20	Střední s maturitní zkouškou	5
5. Matěj	25	20	Střední s výučním listem	4
6. Renata	22	19	Střední s maturitní zkouškou	3

Pro svůj výzkum jsem každého respondenta, který se rozhovoru zúčastnil, níže krátce charakterizovala. Informace mě poskytli sami respondenti během úvodního seznámení.

Respondent 1

Prvním respondentem je Ladislav, má 24 let. Do dětského domova byl přijat ve svých 8 letech, neměl žádné sourozence. Jeho rodiče se neustále stěhovali z místa na místo, neměli peníze na bydlení. O dítě dostatečně nepečovali a tuto situaci začala řešit sociální pracovnice. Do dětského domova se dostal na základě rozsudku o stanovení ústavní péče. Ladislav studoval učební obor truhlář, po dvou letech zjistil, že ho obor nebaví, měl možnost přejít na učební obor kuchař, který studuje. Z dětského domova odešel sám ve svých 21 letech a jeho současným bydlením je dům na půl cesty.

Respondentka 2

Další respondentkou Anastazie, která má 23 let. V dětském domově vyrůstala od svých 7 let. Anastazii byla nařízena ústavní výchova z důvodu zanedbání péče o dítě a špatné finanční situace rodiny. Anastazie byla umístěna do dětského domova společně se svou starší sestrou. Anastazie vystudovala obchodní akademii, studovala vysokou školu, kterou

nedokončila. Z dětského domova odešla ve svých 19 letech. Po odchodu z dětského domova šla bydlet k rodinnému příslušníkovi, poté se přestěhovala do podnájemního bytu.

Respondent 3

Třetím respondentem je Ondřej. V současnosti má 23 let. Do dětského domova přišel ve svých 8 letech spolu se svým o tři roky mladším bratrem. Kvůli trestné činnosti rodičů byla oběma dětem nařízena ústavní výchova. V dětském domově strávil 11 let. Vystudoval odborné učiliště, obor obráběcí práce. Ondřej odešel z dětského domova ve svých 19 letech. Prvním typem bydlení byl sociální byt o dispozici 1+1 a v současné době má nájemní byt o velikosti 1+1.

Respondentka 4

Čtvrtá respondentka se jmenuje Romana, má 25 let. Do dětského domova byla přijata ve svých 10 letech společně se svoji o dva roky mladší sestrou. Obě děti byly odebrány biologickým rodičům z důvodu zanedbávání povinné školní docházky a zanedbávání péče o děti. V dětském domově Renata vystudovala střední zdravotnickou školu. Z dětského domova odcházela ve svých 20 letech. Prvním typem bydlení byl sociální byt, v současnosti žije v nájemním bytu o velikosti 1+1.

Respondent 5

Pátým respondentem je Matěj, kterému je 25 let. Matěj vyrůstal v dětském domově již od svých 6 let. Ústavní výchova mu byla nařízena z důvodu zanedbávání péče obou rodičů, kteří neměli stálé zaměstnání a opakovaně se stěhovali po ubytovnách a nakonec zůstali na ulici. Má vystudovanou střední odbornou školu automobilní. Matěj vyrůstal v domově do svých 20 let, kdy z domova poté odešel do nájemního bytu, kde bydlí doteď.

Respondentka 6

Poslední respondentkou, která byla ochotna sdělit informace do výzkumu, byla Renata, která má 22 let. Do dětského domova byla přijata ve svých 9 letech. Ústavní výchova dívky byla nařízena na základě zanedbání školní docházky a nepodnětnému domácímu prostředí, ve kterém žila se svými dvěma sourozenci – bratrem a sestrou a svoji matkou. Z dětského domova odcházela ve svých 19 let. Renata má vystudovanou střední pedagogickou školu obor předškolní a mimoškolní pedagogika. V současnosti má přítele, se kterým bydlí v nájemním bytě o dispozici 1+1.

3.4 Metody výzkumného šetření

V rámci kvalitativního výzkumu jsem pro svoji diplomovou práci zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru s vybranými respondenty, vzhledem k tomu, že zkoumá detailnější informace. Otázky do rozhovoru jsem si připravila předem. Polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje tím, že má připraven soubor otázek, který bude jeho předmětem, aniž by bylo striktně stanoveno jejich pořadí. Na tuto skutečnost poukazují autoři Švaříček a Šedřová a kol., 2007, s. 160), kteří uvádí, že polostrukturovaný rozhovor „*je postaven na předem připraveném seznamu témat a otázek*“. Dále Reichel (2009) popisuje, že tazatel může formulované otázky částečně upravovat, ale otázky musí probrat všechny.

Při nepochopení některých otázek či málo rozvinutých otázkách jsem měla připraveny doplňující otázky, které byly nápomocné pro získání potřebných informací pro výzkum. Cílem polostrukturovaného rozhovoru je dle Švaříčka (2007) získání co nejpodrobnějších informací. Otázky do výzkumu jsem poskládala tak, aby odpovídaly stanoveným cílům této diplomové práce.

3.5 Nástroje sběru dat

Polostrukturované rozhovory jsem uskutečnila v období leden - březen 2024, kvůli časové náročnosti některých respondentů. S respondenty jsem se domluvila pomocí telefonu či přes sociální sítě. Rozhovory jsem realizovala v kavárnách a dětských domovech. Prostředí vycházelo z přání respondentů, tak, aby se cítili pohodlně. Před samotnými rozhovory s respondenty jsem stručně představila obor, který studuji, popsala cíl i obsah své diplomové práce. Délka všech rozhovorů nebyla limitována, průměrná délka rozhovorů byla 50 minut. Celé rozhovory jsem nahrála a následně doslova přepsala, aby práce s rozhovory poté byla jednodušší. Během rozhovorů byli respondenti ujištěni, že při jakékoliv nepříjemné otázce nemusí odpovídat, znovu jsem je informovala o naprosté anonymitě. Při rozhovoru jsem si dělala poznámky. Po uskutečnění každého rozhovoru jsem respondentům poděkovala za jejich spolupráci, ochotu a čas, který mi věnovali.

4 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

V této části jsem se zabývala analýzou získaných dat, které jsem získala na základě polostrukturovaných rozhovorů s mladými dospělými, kteří vyrůstali v dětských domovech. Získaná data byla zpracována na základě metody zakotvené teorie. Jedná se o metodu, jejíž „postupy navrženy tak, že pokud jsou pečlivě dodržovány, zcela splňují všechny požadavky kladené na dobrou vědu: validita, soulad mezi teorií a pozorováním, zobecnitelnost, reprodukovatelnost, přesnost, kritičnost a otevřenost“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 17). Rozhovory jsem si nahrávala na mobilní telefon, které jsem potom doslovně přepsala. V dalším kroku jsem rozhovory začala kódovat na základě otevřeného kódování. Otevřené kódování je detailní a hloubková práce s textem. Dle autorů Strausse a Corbinové (1999, s. 43) „je otevřené kódování část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů, pomocí pečlivého studia údajů“ Hendl (2005, s. 246) dodává, že otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata, dále uvádí, že se jedná „o techniku, která umožňuje rozčlenit data na určité části, porovnat jejich společné znaky, podobnosti či rozdíly a následně je poskládat do daných kategorií“. Z přepsaných rozhovorů jsem nejdříve vytvořila kódy, které jsem si barevně rozdělila a následně jsem jim přidala označení, které nejlépe vystihovalo význam analyzovaného textu. Po technice otevřeného kódování pokračuje axiální kódování, ve kterém je snaha pojmy poskládat dohromady nacházením hlubších vazeb mezi kategoriemi a subkategoriemi. „Při axiálním kódování bychom se měli pokoušet sloučit určité kategorie do obecnějších“ (Hendl, 2016, s. 252). Poslední část kódování je selektivní kódování, kterým rozumíme „proces kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím“. (Straus a Corbinová, 1999, s. 86). Již vzniklé kódy a přiřazené kategorie jsem pro lepší přehlednost zpracovala do níže uvedené tabulky.

Tabulka č. 1 – Kategorie a kódy

Příprava na odchod v dětském domově	Rodinná skupina, vybavení domova, sourozenci, vztah s vychovatelem, péče o domácnost, příprava jídla, zapojení se do chodu rodinné skupiny, hospodaření s penězi, učení se samostatnosti
--	--

Přechod do samostatného života	Možnosti bydlení, využití dávek od státu, studium, výběr školy, zaměstnání, bydlení, finanční obnos po odchodu, využití financí, pomoc a podpora, povinnost placení, využití služeb, programů a publikací
Úspěšnost v samostatném životě	Úspěšnost osamostatnění, překážky, zdroj informací, dlouhodobé dopady, mezilidské vztahy, představy a sny
Sebereflexe a doporučení	Pohled na vlastní připravenost, doporučení, návrhy a zlepšení situace

4.1 Příprava na odchod v dětském domově

V tomto okruhu jsem se zaměřila na prostředí a podmínky, ve kterých děti z dětských domovů vyrůstají. Dále mě zajímaly vztahy dětí s vychovateli, praktické dovednosti a znalosti, které mladí dospělí považují za nejdůležitější pro úspěšný přechod do samostatného života a možnosti návštěv státních institucí a úřadů.

Kategorie obsahuje tyto kódy: Rodinná skupina, vybavení domova, sourozenci, vztah s vychovatelem, péče o domácnost, příprava jídla, zapojení se do chodu rodinné skupiny, hospodaření s penězi, učení se samostatnosti

Život v dětském domově není pro děti jednoduchý. Po příchodu do zařízení se musí přizpůsobit novému prostředí, pravidlům a povinnostem stanoveným dětským domovem. Vybraní respondenti byli do dětského domova přijati ve věku od 6 do 10 let, jedná se o předškolní a školní období těchto jedinců. Tyto děti zde mají vytvořené stabilní a bezpečné prostředí, ve kterém jsou jim zajištěny nejen základní potřeby, ale také emocionální podpora. Někteří respondenti jsou vděční za možnost vyrůstat v dětském domově. Respondenti si uvědomují, že měli vyloženě štěstí, že mohli vyrůstat v dětském domově, kde cítili jistotu, hovoří o určitých obavách, jak by to bylo, kdyby žili doma. Respondentka č. 2 uvádí: „*V dětském domově jsem vyrůstala ráda, protože když jsem si uvědomila, že bych měla vyrůstat doma, tak nevím jak by to dopadlo..v domově jsem měla takovou tu jistotu....*“. Podobně vidí situaci také respondentka č. 6, která situaci popisuje

takto: „*Já osobně jsem za strávené dětství v dětském domově ráda, kdo ví, kde bych byla, kdybych zůstala doma, cítila jsem se v domově dobře a bezpečně...*“ Respondentka č. 4 hovoří o situaci takto: „...*Byla jsem ráda, že můžu vyrůstat zrovna v tomto domově a cítit se hlavně bezpečně.*“ Respondent č. 1 se při pobytu v domově cítil dobře, protože věděl, že vše, co potřebuje má, doslova uvádí: „*No v děcáku jsem byl celkem spokojený... měl jsem všechno zajištěné.*“ Respondenti žili v rodinných skupinách, které se co nejvíce snažili napodobit rodinné prostředí, v maximálním počtu osm dětí. Tři respondenti č. 1., 5., 6., se shodují, že jejich rodinná skupina tvořila 7 dětí. Ostatní respondenti uváděli menší počet dětí na rodinných skupinách. Do rodinné skupiny byly přijímány děti různého věku a pohlaví v počtu šest až osm dětí, přednost měli sourozenci, kteří žili společně. Tento fakt potvrzují respondenti č. 6, 4, 3, a 2. Každý z těchto respondentů měl na své rodinné skupině sourozence. Respondentka č. 2 popisuje: „*měla jsem svůj pokoj, kde jsem byla se svou starší sestrou, takže to bylo super*“. Další respondent, který uvedl, že má sourozence, dále dodává, že i přesto, že měl na skupině sourozence, tak se musel starat i o další mladší děti, které s ním bydlely ve stejné rodinné skupině. Respondent č. 3 uvádí: „*byl jsem na pokoji i se svým bratrem, o kterého jsem se musel starat, taky jsem musel pomáhat i ostatním dětem, protože jsme na skupině měli hodně mladších dětí*“ Také respondentka č. 4 uvádí, že v dětském domově vyrůstala se svou mladší sestrou, sama dodává „*měla jsem to jednodušší, protože když jsem neměla náladu na ostatní děcka, stačila mi jenom sestra*“. Respondentka č. 6 vyrůstala v dětském domově dokonce se svými dvěma sourozenci – bratrem a sestrou. Se sourozenci žila v jedné rodinné skupině, avšak bratr byl v pokoji s kluky a sestra bydlela s respondentkou. Ostatní respondenti vidí výhodu v tom, že sourozence na skupině neměli, a zmiňují, že by se o ně museli starat, což by jim nevyhovovalo. Respondent č. 1 poukazuje na časté střídání dětí ve své rodinné skupině, doslova uvádí: „*v pokoji jsem měl dva sourozence, furt se mi to střídalo, takže jsem si musel zvykat pořád na nové děcka...,...někdo odešel, někdo zas nový přišel.*“ Rodinná skupina spolu spolupracovala, měla stanovená určitá pravidla a povinnosti, které museli všichni respektovat. V rodinné skupině mělo každé dítě k dispozici svůj vybavený pokoj. Pokoj by měl být zařízen tak, aby dítě mělo pocit jistoty a bezpečí. Respondenti pokoje považovali za místo, kde měly možnost si odpočinout, vyspat se a trávit svůj volný čas. Někteří respondenti popisují vybavení pokoje v domově za velmi skromné, ale jako pozitivní věc vidí to, že neměli moc práce s úklidem. Toto potvrzuje respondent č. 1, který popisuje „*vybavení sice nic moc, měl jsem psací stůl, postel, skříň na oblečení..na druhou stranu nebylo potom moc co uklízet*“. Respondent č. 3 uvádí podobnou situaci ohledně

vybavenosti svého pokoje takto: „*měl jsem svůj pokoj, kde jsem mohl spát, mít oblečení, nějaké hračky a společenské hry.. neměl jsem tam moc věcí, takže úklid byl rychlý*“. Respondent č. 5 pokoj bral spíše jako místo, kam se chodil jen vyspat a převléct se. Respondentky č. 6 a 2. popisují své pokoje jako standardně vybavené, respondentka č. 6 popisuje „*pokoj jsme měli hezky vybavený, měli jsme skříně, stůl, různé hračky, knížky, koberec a na stěnách obrázky*.“ Toto popisuje i respondentka č. 2, která navíc doplňuje, že v pokoji měla také poličky, na které si ukládala kosmetiku a knihy. Tři respondenti uvádí, že po dosažení zletilosti, měli svůj pokoj, kde s nimi nikdo nebydlel. Nevýhodu viděli v tom, že dětský domov jim sice poskytl samostatný pokoj v rámci rodinné skupiny, ale neměli možnost úplného samostatného bydlení, které by uvítali kvůli zkušenostem s osamostatněním. Mladí dospělí tak měli pouze svůj pokoj a více soukromí, avšak povinnosti a ostatní činnosti pro ně zůstaly stejné, jako měli i před dosažením zletilosti. Respondentka č. 6 situaci popisuje následovně: „*Když mi bylo 18 měla jsem možnost žít na pokoji sama.... v domově nebyla kapacita na samostatné byty ve kterých by byli starší... takže jsem sice měla sama pokoj, ale s děčkama jsem musela fungovat a všechny povinnosti jsem dělala úplně stejně, jak do svých 18 let*“. Další respondent č. 1 uvádí: „*v 18 jsem měl svůj pokoj, měl jsem více soukromí*“. Respondent č. 5 popisuje: „*v 18 jsem měl klid, protože jsem žil v pokoji sám, takže jsem už v pokoji neměl nikoho*“. Vztahy respondentů s vychovateli jsou spíše pozitivní než negativní. Z rozhovorů je také zřejmé, že někteří chlapi inklinovali k vychovatelům, dívky zase spíše k vychovatelkám z důvodu stejného pohlaví a pocitu, že je lépe pochopí a mohou se jim svěřit. Respondentka č. 6 popisuje: „*vychovatelé mě se vším pomáhali, ale měla jsem radši vychovatelky jak vychovatele, protože jsem se jim dokázala více otevřít a svěřit, hlavně své klíčové vychovatelce, která mi byla na blízku při problémech..*“. Respondent č. 5 také popisuje, že měl na skupině radši svého klíčového vychovatele stejného pohlaví než vychovatelku, doslova říká: *náš klíčák byl mega fajn ... ale i ostatní byli v pohodě .. bral sem je s respektem a s úctou... vždy mi pomohl, měl jsem radši vychovatele*. Respondent č. 3 uvádí: „*S vychovateli jsem měl si myslím dobré vztahy, s klíčovým to bylo nejlepší..*“ Respondentka č. 2 „*se svou klíčovou vychovatelkou ale i s ostatními vychovateli jsem měla velmi dobrý vztah, protože jsem se cítila v bezpečí a měla jsem v nich jistotu a podporu..hlavně teda s klíčovou. Ta s nama byla skoro pořád..*“ Velmi pozitivní až přátelský vztah zmiňovala respondentka č. 4, která si myslí, že je to díky rodinné skupině, doslova zmiňuje „*na rodince jsme byly celkem fajn lidi, byly jsme všichni podobného věku, takže jsme si celkem rozuměli..s vychovateli jsem měla kamarádský vztah... Jeden*

respondent na vychovatele měl spíše negativní pohled, zapříčiněný tím, že vychovatelé pořád chtěli, aby měl uklizeno, což ho nebavilo a naopak velmi štvalo. Respondenti vzpomínají, že v rodinné skupině se museli zapojovat do různých činností, které jsou důležité pro další fungování v životě. Nejčastěji se jednalo o úklid, umývání nádobí. Na těchto zmíněných aktivitách se shodují všichni respondenti, někteří respondenti uvedli i jiné aktivity jako bylo vaření, péče o prádlo, vytírání podlah, úklid sociálního zařízení, vysávání a zalévání květin. Respondentka č. 6 uvádí: *„při přechodu na druhý stupeň základní školy jsem si musela sama prát špinavé prádlo“*. Tuto situaci popisuje i respondentka č. 2, která dodává, že se teprve v dětském domově díky paní vychovatelce naučila, že se prádlo třídí podle barev a až poté se vypere, doslova říká: *„až v domově mě paní vychovatelka naučila, že prádlo se třídí podle barev a potom se vypere“*. Respondentka č. 4 popisuje první zkušenost s péčí o prádlo teprve ve 14 letech, kdy se musela naučit prát, dodává: *„musela jsem třídít prádlo, umět dát prášek do nádobky, nastavit správný program“*. Mezi méně oblíbené činnosti patřilo vytírání podlah a umývání sociálního zařízení. Tuto skutečnost popisuje respondentka č. 2: *„nejhorší věc pro mě bylo vytírání podlah a umývání sociálního zařízení a koupelny.. tomu jsem se vždycky chtěla vyhnout“*. Respondent č. 3 má stejný názor: *„...záchody a vytírání podlah jsem přímo nesnášel, ale udělat jsem to vždy musel..“* Respondent č. 5 uvádí *„sem musel pravidelně vytírat podlahu, umývat nádobí a tak dál...“* Respondent č. 1 uvádí, že měl navíc možnost pracovat na zahrádce, zasadit si různé druhy zeleniny nebo jako přínos dále uvádí zapojování do prací okolo dětského domova: doslova říká: *„pak jsem mohl taky pomáhat třeba strýcovi s úklidem auta nebo se střiháním stromků ...aspoň jsem se naučil něco navíc....“*. Pro každé dítě žijící v dětském domově je přínosná každá činnost navíc, která vede k získání určité dovednosti hodící se mu v budoucím životě. Všichni respondenti jsou schopni určitým způsobem zvládat úklid a péči o domácnost. Do přípravy jídla jsou děti zapojovány úměrně jejich věku. V rámci samostatnosti mají někteří respondenti pozitivní, ale i negativní zkušenost s přípravou jídla. S pozitivní zkušeností s přípravou jídla mají dvě respondentky, které jsou rády, že díky pomoci vychovatelů umí vařit. Respondentka č. 4 uvádí: *„naučila jsem se vařit, naučila jsem se hygienických návyků, tety nás v domově vedly ke správnému postupu jak správně vařit, měly jsme možnost hledat informace třeba na internetě, nebo v kuchařce..“*. Respondentka č. 2 dodává, že: *„museli pomáhat s vařením nebo pečením nějaké buchty, většinou se do těchto aktivit hrnuly holky, nás to celkem bavilo, nejvíce to jak jsme mohly hledat různé recepty“*. Za méně zdatné se považovali respondenti č. 3 a 5, kteří připravovali alespoň svačiny a pomáhali s přípravou

zeleniny, masa nebo přílohy k přípravě jídla. Negativní zkušenosti popisují následovně, respondent č. 3 „*co jsem nesnášel bylo vaření, neuměl jsem to, pomáhal jsem s krájením zeleniny nebo brambor.. dělal jsem svačiny, to bylo lehké..*“. Negativní zkušenost zmiňuje také respondent č. 5 „*Vařit jsem fakt nic neuměl...*“. Při všech činnostech byli dětem nápomocní vychovatelé. Pokud si respondenti nevěděli rady, vždy mohli využít buď knihy či publikace o vaření, recepty na internetu. Z výpovědí respondentů vyplývá, že mezi nejdůležitější znalosti a dovednosti pro úspěšný přechod do samostatného života považují finanční gramotnost, naučit se samostatně jednat s úřady, umět si vyhledat informace při shánění zaměstnání a bydlení. Finanční gramotnost patří k problematické oblasti, ve které se mladí dospělí těžko orientují. Všechny informace potřebné pro úspěšné osamostatnění po odchodu z dětského domova by měly být probírány klíčovými pracovníky konkrétní rodinné skupiny, později pak i s vedením dětského domova a dalšími účastníky toho procesu. Většina respondentů se shoduje v tom, že i když v dětském domově měli možnost se učit hospodařit s penězi, avšak si nebyli jistí, zda po odchodu z dětského domova budou finanční gramotnost zvládat. Respondent č. 3 uvádí: „*vychovatelé nás učili finanční gramotnosti na základě různých plakátů, kde jsem si měl udělat nějaký nákupní seznam na týden a vejít se do určité částky, nikdy jsem to sám nezvládl..*“. Respondent č. 2 uvádí: „*finanční gramotnosti jsme se nějakým způsobem učili v domově, ale nebyl jsem si nikdy jistý*“. Pro respondenta č. 5 byla finanční gramotnost španělská vesnice, uvádí: „*finanční gramotnost pro mě byla španělská vesnice. Ale vychovatelé mi pomáhali rozumět tomu, jak si srovnat rozpočet, jak platit účty a udržet si přehled nad financema*“. U respondentky č. 6 bylo zřejmé, že finanční gramotnost značně ovládá, jelikož byla dobře připravená z dětského domova. Pomocí kapesného se naučila šetřit peníze, i když jich nebylo tolik. V dětském domově dostávají děti měsíční kapesné, které je stanoveno dle věku zákonem. Toto kapesné dle respondentů nebylo nijak veliké. Přijaté kapesné většina respondentů hned utratila. Respondent č. 3 uvádí: „*dostával jsem kapesné, které jsem měl podle věku, čím jsem byl starší, tím jsem si toho mohl více koupit, když si vzpomenu kupoval jsem si spíše kraviny, žvýkačky, pití a tak..*“ Respondent č. 1 uvádí: „*já jsem měl na tuto dobu celkem málo kapesné, takže z toho se nedá nic našetřit.. všechny peníze jsem vždy utratil*“ Respondentka č. 2 uvádí: „*...finančně jsme to měli složitě, protože jsme zase tolik peněz na měsíc nedostávali. kupovala jsem si jídlo, brambůrky, prostě co mě napadlo.. vše jsem si vždy utratila...*“ Podobně popisuje kapesné respondent č. 5: „*to že jsem dostal v děcáku kapesné to bylo velmi málo,když jsem chtěl něco dražšího musel bych dlouho šetřit, takže jsem kapesko během měsíce utratil...*“, Pozitivním příkladem je respondentka č. 6, která si

kapesné šetřila, popisuje: „*Pomocí kapesného jsem se naučila šetřit peníze, těch peněz moc nebylo, ale i tak když jsem si je dávala postupně dohromady postupně jsem jich měla víc a víc*“. Respondent č. 1 měl možnost výdělků na odborné praxi. Většina respondentů před odchodem z dětského domova měli z financí velké obavy. Za další důležitou znalost, někteří respondenti uvedli schopnost umět jednat s úřady. Respondentka č. 2 uvádí, že měla možnost navštívit úřad práce poblíž dětského domova, dále popisuje: „*abychom věděli, jak to tam chodí a o jakou pomoc si v případě potřeby zažádat...dostala jsem také šanon se vzory...*“ Respondent č. 5 měl opačný pohled, zmínil: „*Jednání s úřady to byl fakt divný svět. Moc mě to nezajímalo, takže jsem na úřadě ani nikdy nebyl.*“ Ostatní se pouze zmínili, že využili možnost navštívit jakýkoliv úřad, nejvíce se objevoval úřad práce a městský úřad. A hlavní důvod návštěvy městského úřadu bylo vyřízení občanského průkazu. Na tento fakt poukazovala půlka respondentů. Respondent č. 1 popisuje: „*no byl jsem s vychovatelkou na městském úřadu, kvůli tomu, že jsem potřeboval v 15ti vyřídit občanku, to semnou teda byla vychovatelka.. jinak jsem tam nikdy myslím nebyl*“. Respondentka č. 2 uvádí, že: „*na městském úřadě jsem byla se sociální pracovníci, vyřídit si cestovní pas a občanský průkaz..* Vybavuje si také návštěvu úřadu práce, díky tomu, že starší dívka, která odcházela z dětského domova, si vyřizovala nějaké dávky se sociální pracovníci dětského domova. Návštěvu na městském úřadě z důvodu pořízení občanského průkazu popisují také respondenti č. 4 a 6. Respondentka č. 6 doplňuje, že si na úřadě vybavovala ještě cestovní doklad. Podpora ze strany pracovníků dětského domova na připravenost a sebejistotu dětí je velmi důležitá před jejich odchodem. Respondenti tento vliv popisují různě, někteří poukazují na neustálé otravování ze strany vychovatelů, jiní byly za tuto podporu velmi rádi, protože se naučili praktické dovednosti a znalosti, které jsou potřebné pro fungování v běžném životě. Respondent č. 5 popisuje vliv podpory na jeho připravenost jako klíčový, doslova uvádí: „*podpora byla klíčová pro moji připravenost a sebejistotu před odchodem z dětského domova. Díky ní jsem se cítil mnohem lépe vybavený potřebnými znalostmi a dovednostmi, které jsou důležité pro život mimo děčák.*“. Podobný názor má respondentka č. 6, která také popisuje, že: „*Podpora byla velká, můj klíčový vychovatel se semnou bavil, co vše mě čeká, co si musím vyřídit a jak se na to připravit.. myslím si, že jsem byla připravena dostatečně*“. Běhounková (2012) tento fakt potvrzuje, kdy uvádí, že každé dítě vyrůstající v dětském domově má přiřazeného svého klíčového pracovníka. Ten je mu po celou dobu nápomocen, zná jeho potřeby a zájmy, vypracovává mu individuální plán ochrany dítěte a pracuje s ním po celou dobu jeho pobytu v dětském domově. Vztah klíčového pracovníka a dítěte je velmi

důležitý pro přípravu a sebejistotu odcházejících dětí. Oba zmínění respondenti si věřili, protože věděli, že byli v dětském domově dobře připravováni. Respondentka č. 4 také popisuje vliv podpory jako pozitivní, říká: „...vliv to měl asi dobrý, jsem ráda, že jsem se naučila všechno, co do života potřebuju“. Respondent č. 3 uvádí: „Myslím si, že velký...domov se mě snažil vychovat a připravit do života“.

4.2 Přejchod do samostatného života

V tomto okruhu jsem se zaměřila na přehled pocitů mladých dospělých při samotném procesu odchodu z dětského domova do samostatného bydlení, zjištění, jaký byl první typ bydlení, zda při osamostatňování požádali o nějakou dávku na úřadu práce, jak byli mladí dospělí úspěšní při hledání prvního zaměstnání po opuštění dětského domova, případně kdo jim v tom byl nápomocný, jaký dostali finanční obnos při odchodu ze zařízení a na co ho využili, co bylo po odchodu ze zařízení pro ně nejtěžší, a zda využili podpůrných služeb, programů, či měli možnost seznámit se s nějakou publikací, která by jim v začátcích při osamostatnění pomohla.

Kategorie obsahuje tyto kódy: Možnosti bydlení, využití dávek od státu, studium, výběr školy, zaměstnání, bydlení, finanční obnos po odchodu, využití financí, pomoc a podpora, povinnost placení, využití služeb, programů a publikací

Přejchod z dětského domova do samostatného života představuje pro mladé dospělé výzvu, která vyžaduje zvládnut mnoho nových dovedností a zodpovědnost. Je to období plné změn a adaptace na nové prostředí, povinností a rozhodování se. Bez správného plánování a podpory může být tato fáze života obtížná a stresující. Důležitým prvkem usnadňujícím přechod je poskytnutí podpory ze strany pracovníků dětského domova. Z výpovědi respondentů vyplývá, že při samotném procesu odchodu do samostatného bydlení z dětského domova u nich převažovali smíšené pocity, obavy z možného nezvládnutí situace, smutná nálada a pocit prázdnoty. Někteří respondenti, kteří žili v dětském domově velmi dlouhou dobu, proto vnímají dětský domov jako rodinu a tím u nich převažovaly obavy ze ztráty jistoty. Respondentka č. 2 obavy popisuje takto: „Měla jsem obavy...říkala jsem si, že si budu moct dělat co chci, ale taky jsem si uvědomila, že mě už nikdo kontrolovat co dělám a nedělám nebude a nebude to žádná sranda... na druhou stranu mi bylo strašně smutno, protože jsem v domově vyrůstala od malička...“. Respondentka č. 4 uvádí: „No přímo při odchodu jsem se cítila celkem smutně, protože jsem v domově strávila své dětství a dospívání.. když jsem se odstěhovala z dětského domova, najednou

jsem zůstala sama a všechny povinnosti jsem nakonec musela řešit sama.. Respondent č. 5 popisuje smíšené pocity, kdy se na jednu stranu těšil do samostatného života a na druhé straně cítil nejistotu, která ho v životě může potkat, doslova říká: „Při odchodu z děčáku do samostatného bydlení jsem měl totálně smíšené pocity. Na jedné straně jsem se těšil na novou svobodu a nezávislost, na druhé straně jsem cítil určitou nejistotu ohledně toho, co mě čeká a zda budu schopen zvládnout všechny nové výzvy. Najednou jsem ztratil takovou tu třetí nohu, takový ten rád a pohodičku, v děčáku jsem nemusel nic řešit, najednou mě čekal krok do světa, kde bylo vlastně všechno jen na mně.“ V jednom případě byla odpověď překvapivě pozitivní, protože respondentka č. 6, byla připravena dobře, věděla, že se může kdykoli obrátit na dětský domov. Jistota zajištěného nového bydlení je pro mladé dospělé důležitým opěrným bodem a lépe se jim tak potom zvládá přechod do osamostatnění. U výpovědí respondentů se odpovědi lišily, jedna respondentka využila možnost bydlet u rodiny, i když jen krátkodobě. Další respondenti zmínili nájemní byty, sociální bydlení, sdílené bydlení ale i dům na půl cesty. Respondentka č. 4 využila finančně jednodušší možnost. Bydlela u rodiny, konkrétně u svého bratrance, u kterého však nebydlela dlouho, důvodem bylo nevhodné až nebezpečné prostředí, o kterém před příchodem nevěděla, doslova uvedla: *„věděla jsem, že mám možnost jít k bratranci do jeho baráku, ale tam jsem nevydržela dlouho, protože měl problém s alkoholem a drogami.. nechtěla jsem v tomto bydlet, cítila jsem strach a nebyla jsem v bezpečí, platila jsem mu 4 tisíce, ale potom jsem si našla podnájem, tam už jsem měla svůj klid, sice jsem byla pořád sama, ale bylo to lepší“*. Objevovaly se také možnosti nájemního bydlení, kdy respondentka č. 6 se o bydlení zajímala už před odchodem z dětského domova, protože věděla, že bude bydlet spolu s přítelem v nájemním bytě. Hlavní výhodu viděla v tom, že se o náklady na bydlení podělí. Respondent č. 3 uvádí: *„Moje první bydlení byl byt o velikosti 1+1, kde jsem bydlel rok sám.“* Respondent č. 5 měl pronajatý pokoj ve sdíleném bytě s dalšími spolubydlicími... avšak pro začátek to považoval za vhodné, doslova říká: *„Bylo to ideální pro začátek, protože jsem si mohl rozdělit náklady na nájem a další výdaje. Tato situace mi také poskytla možnost se postupně přizpůsobovat životu mimo dětský domov, ale zároveň jsem měl svůj vlastní prostor a nezávislost“*. Respondent č. 1 je spokojený s volbou bydlení v domě na půl cesty a to i přesto, že musí dodržovat určitá pravidla a povinnosti, to mu však nevadí. Respondenti, kteří bydlí v nájemním bytě a ve sdíleném bytě, měli přehled o tom, co vše je potřeba zaplatit – nájem, elektřina, voda, plyn, ostatní služby (3) : *„věděl jsem, že musím zaplatit nájem, elektřinu, vodu a jiné výdaje....(4) vím, že musím zaplatit nájem, elektřinu a vodu“*. Při hledání nového bydlení

při osamostatňování se respondenti často obraceli o pomoc na pracovníky dětského domova. Mezi nejvíce oslovenými to byli vychovatelé nebo vedení dětského domova, tzn. ředitel nebo ředitelka, v menší míře to byli kamarádi nebo příbuzní.

Mladí dospělí nemají žádné zkušenosti s hledáním bydlení. Zajištění nového bydlení zahrnuje nejen prohlídku bytu, podepsání smlouvy, zaplacení kauce a nájmu, ale také i samotné přestěhování a dovybavení. Aby to všechno zvládly, potřebují s těmito činnostmi pomoc od dospělé osoby. Tuto skutečnost uvádí respondent č. 3, který popisuje: *„bydlení mi domluvil pan ředitel, který byl ochotný semnou věci oběhat... začalo to prohlídkou bytu.. podepsání smlouvy.. zaplacením nájmu.. stěhováním...Domov mně byt pomohl vybavit, všechny věci, které jsem od domova dostal jsem postupně dostával na narozeniny nebo Vánoce,“*. Tři respondenti zmiňují podporu a pomoc dětského domova při vybavení nového bydlení. Respondent č. 1 uvádí: *„při odchodu jsem byl překvapený, že jsem dostal i vybavení do domácnosti. mikrovlnka...varná konvice, povlečení...“* Respondentka č. 6 uvádí: *„Obdržela jsem „startovací balíček“ ...stůl, postel a tak..“* Respondent č. 3 popisuje: *„v 15ti jsem si říkal, proč jsem dostal povlečení, peřinu nebo mikrovlnou troubu, k čemu mi to bude, přece to potřebovat nikdy nebudu... při stěhování do bytu jsem za tyto věci a spoustu jiných věcí byl rád... nejen pan ředitel ale i vychovatelé mi pomohli byt opravit a vymalovat, abych se mohl co nejdříve nastěhovat...“*. Někteří respondenti také využili pomoc od státu. Toto dokládá respondent č. 3, který má zkušenost s podáním žádosti o dávku na úřadě práce, v tomto případě se jednalo o mimořádnou okamžitou pomoc. Jednalo se o jednorázový výdaj a to na pračku. Respondent uvedl, že bez podpory a informací od sousedky by si sám o dávku nepožádal a doslova uvádí: *„Požádal jsem si o finanční podporu na úřadu práce, jediná věc co mi chyběla byla pračka, sousedka mi poradila, ať si zkusím požádat, akorát jsem nevěděl jak, donesla mi papíry, společně se mnou mi je pomohla vyplnit, doložil jsem potřebné podklady a bylo.. sám bych to asi nedokázal, protože to pro mě bylo celkem složité, sám bych to asi vzdal, kdybych před sebou měl několik papírů, které bych měl vyplnit... do měsíce jsem dostal oznámení, že mi pračku uhradí.“* Další respondentka č. 4 popisuje, že s vypsáním žádosti neměla žádnou zkušenost, takže nevěděla, jestli má nebo nemá nárok. Respondent č. 5 využil úřad práce, ale pouze jako zdroj při hledání vhodného zaměstnání. Další zkušenosti s úřadem práce měl respondent č. 1, který neváhal a díky sebejistému přístupu si o dávku požádal, doslova uvádí: *požádal jsem si o doplatek na bydlení... čekal jsem jestli to vyjde a vyšlo to, takže jsem vysmátý.. chodím do školy a zároveň mám i nějaké peníze..“* Někteřím respondentům pomohl úřad práce poskytnutím finanční podpory nebo pomocí při hledání zaměstnání,

zatímco jiní respondenti našli oporu ve svých blízkých, nebo pracovnících dětského domova. Respondentka č. 2 se při hledání podpory a pomoci po odchodu z dětského domova obracela především na paní ředitelku, která se stala její oporou a poradcem v obtížných situacích, cituje: „*Ano při jakékoli pomoci jsem se obracela na paní ředitelku domova, která byla vždy ochotná mi se vším pomoci..byla a je strašně hodná...*“. Tato vztahová podpora a důvěra v odborníka měla pro respondentku zásadní význam. Příkladem hledání takové pomoci dokazuje i respondent č. 5, který hledal pomoc u svých blízkých, zejména u svých bývalých vychovatelek, které mu poskytly praktickou pomoc a podporu, doslova uvádí: „*Pomoc jsem hledal v děcáku, tam jsem měl štěstí, že za mnou nezavřeli dveře a stále jsem pro ně byl „to jejich děcko“ a nikdy mě vychovatelé neodmítli...* Negativní pohled zaujímá respondent č. 1, ten vyjádřil svou nedůvěru v možnost získat pomoc v dětském domově a obavy z možného pohrdání ze strany personálu, když říká: „*Do děcáku bych si pro pomoc fakt nešel... jsem rád, že tam nemusím a nemusím vidět všechny ty trapné vychovatelky..možná za jednou...*“. Je patrné, že pracovníci dětských domovů hrají klíčovou roli v poskytování podpory a pomoci mladým lidem při adaptaci na samostatný život mimo institucionální prostředí. Jejich ochota a schopnost naslouchat, poradit a poskytnout praktickou pomoc znamená pro tyto mladé dospělé zdroj jistoty a stability v období, které může být plné výzev a nejistoty. Tato zjištění zdůrazňují potřebu udržování spojení a péče o mladé lidi i po ukončení jejich pobytu v dětském domově, aby byli úspěšní při přechodu do samostatného života. Z jednotlivých výpovědí vyplývá různorodé vnímání podpory a prostředí dětských domovů. Na hledání zaměstnání byla většina respondentů, jak vyplynulo z jejich výpovědí dostatečně připravena. Tuto situaci dva respondenti vůbec neřešili, protože ještě studovali, dva respondenti využili pomoc klíčové vychovatelky na rodinné skupině, a dvěma respondentům pomáhali ředitelé dětských domovů. Respondent č. 1 navštěvoval střední školu a respondentka č. 2 studovala na vysoké škole a nakonec vysokou školu nedostudovala a uvádí: „*...školu jsem nakonec nedodělala, takže jsem si musela hledat aspoň brigádu hledání bylo nekonečné.. první brigádu mi domluvil nakonec bratranec, pracovala jsem v jedné hospodě... tam jsem vydržela pouhých 6 měsíců.. když jsem si hledala druhé zaměstnání, tak to trvalo 2 měsíce.. jsem tam spokojena, pracuji v informačním centru v jednom městě..*“. Respondent č. 1 popisuje svoji situaci takto: „*zatím chodím do školy, protože podmínkou abych dostal prachy na pracáku je chodit do školy, což mi v tomto okamžiku celkem vyhovuje.. možná kdybych začal pracovat na smlouvu, tak už tolik peněz ani nedostanu...*“ S hledáním a přípravou na zaměstnání měli

zkušenosti respondenti č. 5 a 6, kdy v rámci rodinné skupiny jim pomáhala klíčová vychovatelka. Respondent č. 5 uvádí: „*Pamatuju si, jak jsem s mojí vychovatelkou těsně před odchodem z děčáku vytvořil životopis, který jsem předtím ani nevěděl, jak udělat, taky se mnou dělala přípravu na pohovory, to mi hodně pomohlo.*“ Respondentka č. 6 popisuje situaci takto: *Hledáním zaměstnání jsme se věnovali v naší rodinné skupině.. věděla jsem jak napsat životopis, jak přijít na pohovor oblečená a jak bych měla vystupovat...*“ Dále doplňuje, že neměla problém při hledání zaměstnání, říká: „*měla jsem štěstí, že zrovna u nás v mateřské školce hledali někoho na záskok na rok..měla jsem vystudovanou mimoškolní pedagogiku, takže jsem nabídku ihned vzala.*“ Respondenti č. 3 a 4 uvádějí, že s hledáním práce jim pomáhali ředitelé dětského domova. Respondent č. 3 měl problém s udržením práce, v prvním zaměstnání vydržel dva měsíce, v druhém pouze měsíc, teď je spokojený a doufá, že v zaměstnání vydrží. Respondent č. 5 si našel zaměstnání, ve kterém je spokojený a to i přesto, že dojíždění do práce trvá delší dobu a popisuje: „*Do práce jezdím trochu dál, ale to mě nevadí, protože jsem spokojený.. pracuji jako automechanik.*“ Pracovní nabídky respondenti vyhledávali na internetu, na různých webových stránkách nebo využili pomoc z dětského domova. Dětské domovy připravují děti na jejich budoucí povolání, jak uvádí Kovařík (2004) a vytváří jim podmínky pro studium a podporují je k úspěšnému dokončení vzdělání. Respondenti byli dotazováni, zda školu, kterou studovali, měli možnost si vybrat sami. Skoro všichni respondenti měli možnost volby oboru a školy, kterou studovali. Respondent č. 2 uvádí: „*Ano díky své klíčové pracovníci, která o mně věděla všechno jsem si školu mohla vybrat podle sebe.. měla jsem podporu v ní.*“ Respondentka č. 4 i přes přemlouvání klíčové vychovatelky si nakonec mohla školu vybrat podle sebe, uvádí: „*No bylo to takové těžké, klíčová vychovatelka mi to pořád rozmlouvala, ale nakonec jsem se dostala na všechny školy, takže jsem si mohla vybrat, kterou chci...*“ Respondent č. 1 popisuje, že nebyl dobrý student, věděl, že maturitu nezvládne, také si uvědomoval, že kdyby mu vybral obor vychovatel, nebyl by spokojený, a dělal by vše pro to, aby na škole nevydržel, doslova popisuje: „*Naštěstí ano, nikdy jsem nebyl mezi těmi lepšími studenty, takže jsem věděl, že na maturitu určitě nemám, takže jsem si zvolil lehčí obor, který zvládnou.. kdyby mi ho vybral vychovatel, a nebyl bych s tím spokojený, dělal bych vše pro to, abych na škole nevydržel.*“ Mladí dospělí mají dle zákona při odchodu z dětského domova nárok na finanční podporu. Respondenti si nebyli jisti, jak vysokou finanční částku při odchodu z dětského domova obdrží, podle čeho se částka stanovuje. Respondentka č. 2 popisuje: „*Na ten finanční obnos jsem čekala a byla jsem zvědavá kolik dostanu, protože každý dostává jinou částku, teda aspoň podle toho, co*

jsem si zjišťovala...“. Respondentka č. 6 popisuje: *„No finanční částka byla celkem malá, dostala jsem něco kolem 10 tisíc korun, nevím jestli to bylo tím, že pravidelně jsem dostávala sirotčí důchod, protože mi umřela maminka..“* Všichni respondenti sdělili částku, kterou dostali, částky byly různé, pohybovaly se od 10 do 25 tisíc korun. Respondent č. 5 uvádí: *„Finanční obnos, který jsem dostal při odchodu z dětského domova, mi pomohl začít nový život mimo děčák a nepřipadal jsem si jak chudák.“* Částku ve stejné výši obdrželi respondenti č. 1, 2 a 3. Tyto peníze respondenti využili například na zaplacení bydlení, někteří peníze navíc využili na různé akce, základní potřeby, mejdan či telefon. Respondent č. 3 uvádí: *„Z peněz jsem si zaplatil 2 nájmy a zbytek jsem si nechal na jídlo a drogerii...“*, Respondentka č. 4 uvádí: *„použila jsem to na zaplacení nájmu a koupila jsem si nový telefon...“*. Respondent č. 1 uvádí: *„za tyto peníze jsem si musel zaplatit nájem, paušál na telefon a nějaké ty mejdany“*. Většina respondentů nebyla informovaná a neměla žádné zkušenosti s různými podpůrnými službami, programy a projekty, které nabízí neziskové organizace. Povědomí o existenci publikací se souhrnnými údaji, která by jim mohla pomoci po odchodu z dětského domova, měla pouze jedna respondentka č. 2, která uvádí: *„Publikací jsem měla z domova dost, ale je to teorie, vlastní život žijete v reálu, ne podle knihy...na název knihy si už za ty roky nevzpomenu...“* Dále sdělila, že při odchodu z dětského domova obdržela šanon s různými vyplněnými vzory, doslova uvádí: *„při odchodu od domova jsem dostala takový šanon, kde jsem měla různé vyplněné papíry, - třeba jak se píše životopis, co všechno musím udělat, když se ucházím o zaměstnání, nebo když hledám bydlení... Ikdyž to všechno máte při sobě, vždycky vás něco překvapí...“* Dětské domovy v malé míře spolupracují s nadacemi. Většina respondentů neměla povědomí o těchto službách a možnostech. Respondentka č. 6 popisuje zkušenost se zapojením do projektu nadace Dejme dětem šanci, doslova uvádí: *„Během pobytu jsem byla zapojena do projektu nadace „Dejme dětem šanci“. Podporovali mě ve studiu, finančně...“* Tři respondenti uvedli, že jim žádné podpůrné služby, programy ani publikace nebyly nabízeny. Respondentka č. 4 uvádí: *„Ne byly mi nabízeny jsem žádné podpůrné služby, programy ani publikace..“* Respondent č. 3 : *„ne nic mi nikdo nenabízel...“* Respondent č. 5 popisuje: *„co to je.. nic jsem nedostal, ani mi o tom nikdo nic asi neříkal.. ani jsem nevěděl, že něco takového existuje..“* Poslední respondent č. 1 uvedl, že žádné služby, programy ani publikace nepotřebuje, moc ho nezajímají.

4.3 Úspěšnost při osamostatňování se po odchodu z dětského domova

V tomto okruhu jsem se zaměřila na úspěšnost při osamostatnění, jejich pocitů a prožitků v tomto procesu. Dále jsem zjišťovala, jaké problémy museli při adaptaci na samostatný život překonat, zda při těchto problémech si požádali o nějakou pomoc či podporu, jestli měl život v dětském domově na ně nějaký dopad, jak se promítl jejich dlouhodobý pobyt v dětském domově do mezilidských vztahů a rodinného života. V poslední části jsem se zaměřila na představy, kteří měli mladí dospělí o budoucím životě po opuštění dětského domova.

Kategorie obsahuje tyto kódy: Úspěšnost osamostatnění, překážky, zdroj informací, dlouhodobé dopady, mezilidské vztahy, představy a sny

Respondenti se shodují v tom, že přechod z dětského domova do samostatného života byl náročným procesem, avšak každý z nich zaujímá individuální pohled na úspěšnost či neúspěšnost této změny. Respondentka č. 2 uvádí, že by možná zvolila jinou cestu, pokud by se měla znovu rozhodovat o místě svého prvního bydlení. Jak dokazuje její výpověď: „*Můj přechod byl celkem úspěšný, akorát kdybych věděla, že bratranec žije, jak žije, šla bych rovnou bydlet někam jinam...*“. Tuto situaci ve své publikaci popisuje Gottwaldová a kol. (2016), která uvádí, že návrat do původního rodinného prostředí by mohl mít pro mladého dospělého negativní dopad. Každý z respondentů má svůj vlastní příběh, který odráží jejich osobní cestu k samostatnosti. Příkladem je respondent č. 3, který se s váháním přiznává k obavám z osamostatňování, pocitu nejistoty a samoty. Doslova říká „*vlastně ani nevím jestli jsem měl úspěšný či neúspěšný přechod.. protože nastal převrat kdy jsem se musel starat o všechno kolem sebe sám, byly to starosti... v domově bylo všechno na co jsem si vzpomněl, když jsem zapomněl vychovatelé mi to vždy připomněli...doma když jsem si nekoupil potraviny, tak nebyly, když jsem si nenastavil budíka do práce, tak jsem nevstal... prádlo se samo taky neopralo...Chvilku jsem se s tím pral, ale časem jsem si na to zvykal...*“ Tuto situaci popisuje také respondentka č. 2: „*Problém byl asi takový, že jsem se cítila pořád taková osamocená...*“ A také respondentka č. 4 svůj pocit popisuje následovně: „*...pocit já ani nevím, takový strašně divný..člověk věděl, že z domova jednou bude muset odejít*“ Zatímco někteří respondenti zdůrazňují vlastní nejistotu a strach respondentům č. 5 a 6 nechybí sebevědomí. Respondent č. 5 uvádí: „*Můj pocit ohledně úspěšnosti či neúspěšnosti mého přechodu z dětského domova do samostatného života je smíšený, ale celkově ho vnímám jako pozitivní a úspěšný. Koneckonců, bydlení jsem si*

našel, neskončil jsem na ulici. Najít práci mi chvílku trvalo, ale nakonec jsem se nějak přizpůsobil a osamostatnil..“. Respondentka č. 6 je hrdá na to, že ji pečlivá příprava na osamostatnění pomohla překonat její obavy z osamostatnění a úspěšně se usadit v novém prostředí, doslova popisuje „*Jsem na sebe strašně pyšná, že jsem přechod zvládla.. moc jsem se ho bála, ale myslím, že úplně zbytečně.. Před odchodem z DD jsem si udělala seznam, co vše si musím vyřídit sama.. spousta lidí mě strašilo, že to pro mě nebude lehké, já jsem ten pocit neměla.. vždycky jsem dala na rady vychovatelů*“. Respondent č. 1 popisuje svoji úspěšnost takto: „*No asi čekáte na nějakou chytrou odpověď, ale myslím si, že nic chytrého na tuto otázku neodpovím. Osobně mě nic nenapadá, myslím si, že jsem celkem úspěšný, když mám nějaký problém občas si dám cigáro nebo alkohol a je mi dobře...*“. V procesu adaptace na život mimo dětský domov se někteří respondenti potýkali s řadou výzev a překážek. Po odchodu z dětského domova mezi hlavní problémy patří samostatné bydlení, hledání vhodného zaměstnání, finance a hospodaření s penězi, navazování vztahů s ostatními lidmi a trávení volného času. Po odchodu z dětského domova a při osamostatňování respondenti uváděli různé problémy, které museli řešit. Respondenti č. 5, 4, 2 považují za nejtěžší v procesu osamostatňování hledání a udržení zaměstnání. Respondentka č. 2 odhaluje, že jedním z hlavních problémů, se kterými se musela vyrovnávat, bylo silné pociťování osamělosti. Zdůrazňuje, že navzdory svým snahám získat nové vztahy a kontakty, stále cítila nedostatek lidského spojení a podpory. Doslova respondentka č. 2 uvádí: „*...Překážky bych asi nazvala takové, že jsem se musela začít sama o sebe starat, začít pracovat a snažit se abych v práci vydržela a mohla si za vydělané peníze nakupovat jídlo, z jídla si uvařit, koupit si prostředky na úklid.... Všechno jsem si musela zařizovat už sama..*“ Respondentka č. 4 uvádí: „*každodenní chození do práce, hlavně tam vydržet a čekat po tom měsíci na výplatu, abych si mohla něco koupit...*“ Respondent č. 1 uvádí: „*...zatím asi přechod z děčáku do domu na půl cesty, ono se říká, že je to podobné, ale tam už člověk musí být více samostatný...*“ Respondent č. 3 uvádí: „*Asi navazování vztahů s jinými lidmi než na ty na které jsem byl zvyklý.. přestěhoval jsem se úplně jinam a nikoho jsem tam neznal.. takže půl roku jsem jezdil zpátky do dětského domova, abych aspoň s někým mohl trávit volný čas, když jsem nebyl v práci*“ . Respondenti č. 5 a 3 se shodují na tom, že dalším velkým problémem byly finance a náhlé osamostatnění se. Respondent č. 5 reflektuje své překážky spíše v oblasti náhlé samostatnosti a pocitu ztráty, který se objevil v důsledku oddělení od prostředí dětského domova. Doslova popisuje „*Jako problémy ani ne, spíš ty překážky. Vůbec jsem nevěděl jak začít. Bylo toho najednou strašně moc, ale díky přípravě, kterou jsem dostal v děčáku,*

to nebylo tak těžké... musel jsem se naučit rozvrhnout si finance tak, abych pokryl všechny nezbytné výdaje a ještě mi i něco zbylo co jsem si mohl šetřit. Respondent č. 3 doplňuje: *„A druhé nejtěžší bylo vycházení s penězama, které jsem si těžce musel vydělat..“.* Pouze jedna respondentka uvedla, že žádná oblast života, po odchodu z dětského domova ji nepřipadala nejtěžší, díky dobré připravenosti z dětského domova. Dalším příkladem může být i naprostá jistota ve zvládnání celé situace, což dokazuje výpověď respondenta č. 1, který říká *„Já žádné problémy ani překážky jsem překonávat nemusel..byl jsem úplně v pohodě, na rozdíl od jiných“.* Tento proces adaptace je plný možností osobního růstu a objevování nových schopností, ať už se jedná o zvládnání finančních záležitostí, budování sociálních vztahů nebo osobního sebepoznání. Každý krok kupředu je důležitý a každá výzva přináší nové poznání a zkušenosti, které formují naši cestu k samostatnosti a soběstačnosti. V rámci zkoumání vlivu pobytu v dětském domově a přechodu do samostatného života se ukazuje, že jedním z problémů pro mnohé respondenty je problém v navazování nových vztahů. Tato problematičnost může být důsledkem různých faktorů, včetně emocionálních následků z dětského domova, nedostatku rodinného prostředí nebo stigmatizace spojené s minulostí v institucionální péči. Příkladem je výpověď respondenta č. 3, který říká: *„Rodinu žádnou nemám a kdybych měl, nedokážu je navštívit, už jenom proto, že jsem musel od malička vyrůstat v dětském domově, kde se o mě starali úplně cizí lidé.“* Tato citace dokumentuje, že absence trvalých rodinných vazeb může vytvářet překážky při navazování nových vztahů. Respondentka č. 6 popisuje otevřenost k novým vztahům, ale také potřebu času na jejich budování, a zdůrazňuje absenci odsuzování ze strany okolí kvůli své minulosti v dětském domově, a tvrdí: *„Nikdy se mi nestalo, že by mě někdo odsuzoval za to, že jsem z dětského domova, byla jsem a jsem slušně vychovaná, nikdy nikdo nepoznal, že bych byla v DD.. myslím, že lidi vůči dětem z DD mají zbytečné předsudky.. samozřejmě nikdy jsem se tím nechlubila.“* Naopak respondentka č. 4 zdůrazňuje, že se stydí za to, že byla v dětském domově, dokonce má tendenci to skrývat, říká: *„za to, že jsem vyrůstala v dětském domově se někdy stydím, když se mě někdo ptal, vždycky jsem se snažila vymluvit na něco úplně jiného...“.* Tato citace naznačuje, že stigma spojené s minulostí v dětském domově může bránit respondentům v budování nových vztahů. Respondent č. 5 vystupuje jako příklad jedince, který se za své zkušenosti nestydí a dokonce vnímá jejich pozitivní dopad na svůj život, sděluje *„zkušenosti no a co.. nestydím se, že jsem žil v děcáku...aspoň jsem se naučil vycházet s lidma.... a taky umím každého pochopit si myslím díky tomu, protože jsem se musel ze všema naučit vycházet..“.* Tato výpověď zdůrazňuje, že pro tohoto respondenta má zkušenost s dětským domovem

pozitivní dopad na jeho schopnost porozumět a soucítit s druhými. Podobný pozitivní dopad vnímá respondentka č. 2, která vnímá dětský domov jako formu rodiny a popisuje: „*Mezilidské vztahy zůstaly a jsou stejné, jako za pobytu v DD. Rodinné vztahy nejsou, rodina nebyla a není. Dá se říci, že trochu rodina je DD....*“...díky podpoře dětského domova mám dostudovanou střední školu.“ Různé zkušenosti respondentů s pobytem v dětském domově a jejich přechod do samostatného života nám ukazují, že každý jedinec prožívá tuto životní etapu individuálně. Zatímco někteří mohou pociťovat, jak uvádí Rozsypalová (2006) určitou problematičnost při navazování nových vztahů a kvalitních přátelství, jiní nacházejí v těchto zkušenostech sílu a schopnost porozumět a podpořit ostatní. Tato rozmanitost nám připomíná důležitost empatie a pochopení ve společnosti a potřebu podpory a respektu vůči jednotlivým životním příběhům. Při reflektování na životní cestu jednotlivců, kteří prošli dětským domovem a následně se osamostatnili, se nabízí otázka o jejich původních představách a očekáváních ohledně budoucnosti. Z výpovědí respondentů vyplývá, že dva z nich, a to konkrétně respondentka č. 2 a respondent č. 3, vyjadřují podobný pohled na budoucnost, respondentka č. 2 říká: „*Já bych chtěla najít partnera, se kterým budu mít děti a mít kde bydlet.*“ A respondent č. 3 vyjadřuje velmi podobný pohled slovy: „*Asi jako každý by chtěl vydělávat moc peněz, mít kde bydlet a poté si najít partnerku do života a snít mít rodinu. Zatím se mi podařilo najít a udržet si bydlení, práci sice mám, ale nevydělávám mi tolik peněz, jak bych si představoval, ale jsem spokojený...*“ Oba sdílejí přání vytvoření rodiny a nalezení stabilního domova. Naopak ostatní respondenti mají trochu odlišné představy a cíle. Respondent č. 1 se zaměřuje především na zajištění finanční stability a dokončení vzdělání, respondentka č. 4 má ambiciózní cíle týkající se vysokých příjmů a cestování slovy: „*No myslela jsem si, že když dostuduju, tak si najdu práci, kde budu vydělávat třeba 40 tisíc, když jsem podepisovala smlouvu, kde bylo 18 tisíc hrubého, tak si člověk řekne, že byl pěkně blbý..chtěla bych si najít lépe placenou práci.. chtěla bych se podívat jednou k moři... akorát s mým hospodařením to vidím až tak za 10 let.. uvidíme...chtěla bych si také udělat řidičák...zdravé a úspěšné děti..*“ Všichni respondenti vyjadřují touhu po zajištění své vlastní budoucnosti, ať už prostřednictvím hledání partnera a založení rodiny, dosažení finanční stability, či nalezení smyslu a spokojenosti v životě. Respondent č. 5: „*A taky sem si přál mít kolem sebe lidi, co mi budou blízcí a budou mě podporovat. A v něčem se to fakt splnilo. Našel sem si práci, co mě baví, a nějak sem se usadil v bydlení.*“

4.4 Sebereflexe a doporučení

V tomto okruhu jsem se zabývala sebereflexí a zpětným pohledem mladých dospělých na jejich osamostatnění po odchodu z dětského domova. Zjišťovala jsem, zda měli dostatečné informace v rámci přípravy na osamostatnění a jestli vůbec měli možnost využít služby a projekty neziskových organizací. Dále jsem zjišťovala, zda mají nějaké návrhy na zlepšení, a co by poradili mladým dospělým, které čeká stejná situace.

Kategorie obsahuje tyto kódy: Pohled na vlastní připravenost, doporučení, návrhy a zlepšení situace

Z výpovědi všech respondentů vyplývá, že zpětný pohled na jejich připravenost je kladný a mají v celku dobrou zkušenost. Dva respondenti mají velmi dobrou zkušenost. Respondentka č. 2 vyjadřuje pozitivní zkušenost s přípravou, kde zdůrazňuje získané dovednosti a uvědomění si jejich užitečnosti v budoucím životě. Jak uvádí: „*Zkušenosti hodnotím velmi kladně*“. Respondentka č. 6 popisuje: „*Byla jsem připravena velmi dobře, takže zkušenosti hodnotím jako pozitivní..*“. Dobrou zkušenost také uvádí respondent č. 4: „*I přes ty smíšené pocity si myslím, že je to zkušenost dobrá, člověk se stejně jednou musel osamostatnit.. chvíli bojuje a pak si nějak tak sám zvykne..*“. Příkladem samostatného přístupu je respondent č. 1, který tvrdí, že si osobně dokázal poradit sám a není příznivcem dávání obecných rad, zaujímá přístup, kdy vyjadřuje pozitivní pohled na získání svobody a nezávislosti, což je často typické pro mladé lidi, kteří opouštějí institucionální péči. Zároveň zdůrazňuje důvěru ve vlastní schopnosti rozhodování a nezávislosti na radách či podpoře od ostatních. Jak řekl, *zkušenosti pro mě dobré, protože mě už nikdo nemusí nic přikazovat a nějak neustále buzerovat...*“ Při osamostatňování by respondenti mladým dospělým doporučily vážit si rad dospělých. Respondentka č. 2. zdůrazňuje: „*...já osobně bych ostatním mladým dospělým poradila, aby si vážili toho, že mají kolem sebe lidi, kteří jim chtějí pomoci, i když v některých situacích to člověk vidí spíš jako neustálé obtěžování ze strany vychovatelů..*“ Respondent č. 3 si neuznával autoritu vychovatelů, ale doporučuje mladým lidem překonat nechuť k jejich radám, a zmiňuje důležitost přípravy, doslova uvádí: „*příprava v domově, která probíhá je velmi důležitá.....Ale měli pravdu.. je to sice otrava, ale do budoucna aspoň víte, že ta otrava k něčemu bylo*“. Respondentka č. 6 doporučuje využití rad od vychovatelů nebo ředitelů, uvádí: „*Poradila bych, aby si našli nějakou brigádu a dopředu si na odchod z DD našetřily.. dále aby se nebály ptát na rady od vychovatelů, nebo ředitelů DD a jiných pracovníků DD, aby si vážily těchto rad..*

Většina respondentů se shoduje v doporučení aktivního zapojení dětí do projektů, seminářů a spolupráci s ostatními dětskými domovy. Tato aktivita by mohla posílit jejich přehled o tom, co je čeká. Na tuto skutečnost poukazuje respondentka č. 2, která uvádí: *„Zapojovat děti do různých projektů, aby si to zkusili a měli trochu přehled.. I když na přechod do samostatného života není žádný návod, každý svůj přechod do dospělého života prožije a zažije jinak...Uvědomění si samy sebe, že nikdo jeho život žít nebude..* Respondent č. 3 popisuje: *„No tak třeba nějaká účast na projektech aby bylo děcko samostatnější....ikdyž někdy se mně na ty pobyty a semináře chtělo jet, někdy ne, ale v závěru když si na to vzpomenu to bylo dobré..“*. Různé semináře formou zábavy by mohly přispět k zlepšení informovanosti dětí z dětských domovů o jejich právech a povinnostech při přechodu do samostatného života. Respondentka č. 4 uvádí podobný návrh, avšak dodává: *Skupinové povídání...Možná někoho, kdo má již tuto zkušenost za sebou.. říct nějaké své zážitky.. nebo nás upozornit na různé hrozby a nebezpečí...* Respondentka č. 6 navrhuje spolupráci mezi dětskými domovy. Viditelně odlišný názor má respondent č. 1, který vnímá skepticky potřebu změn a zdůrazňuje negativní aspekty stávajících aktivit, který uvádí: *Nic bych neměnil, nic bych nedoporučoval..myslím, že je to zbytečné... v děcáku vás pořád jenom otravují“*. Rozmanité názory respondentů ukazují na nutnost flexibilního přístupu při přípravě mladých lidí na samostatný život. Kombinace aktivního zapojení do projektů a zábavných seminářů a spolupráce mezi dětskými domovy může efektivně podpořit integraci mladých lidí do dospělého života. Respondent č. 5 navrhl konkrétní opatření, jakými jsou pravidelné workshopy a besedy s bývalými dětmi z domovů, aby se poskytla praktická příprava na život po opuštění domova. Ten návrh popisuje následovně: *„asi by bylo super, jestli by to vůbec šlo, aby v domově měly děcka k dispozici fakt jako člověka, který jim bude pravidelně dělat nějaké přednášky, nebo jako ně úplně přednášky, ale tak nějak jim bude od malička říkat jak to celé funguje, ne jen se ptát „a jako víš kde budeš až ti bude 25?“ No jako nevím, když ani nevím co mám pořádně dělat až z tadyma vylezu. Takže asi by pomohly třeba nějaké workshopy, nebo třeba i nějaké besedy od bývalých děcek z domovů kteří si to prožili a moc dobře ví jak to bylo když odešli, od těchto bysme se dozvěděli věci, které nás fakt zajímaly, protože toho neznáma tak bylo fakt jako mega a plácali jsme se v tom všichni“*. Z výpovědí respondentů je zřejmé, že názory respondentů na zlepšení komunikace a spolupráce mezi institucemi při přechodu dětí do samostatného života jsou velmi rozmanité. Příkladem by mohla být také větší pomoc od státu, která by mohla znamenat poskytování lepších sociálních služeb, podporu v oblasti vzdělání či možností profesního rozvoje. Tyto opatření by mohla vést k větší jistotě a stabilitě pro děti

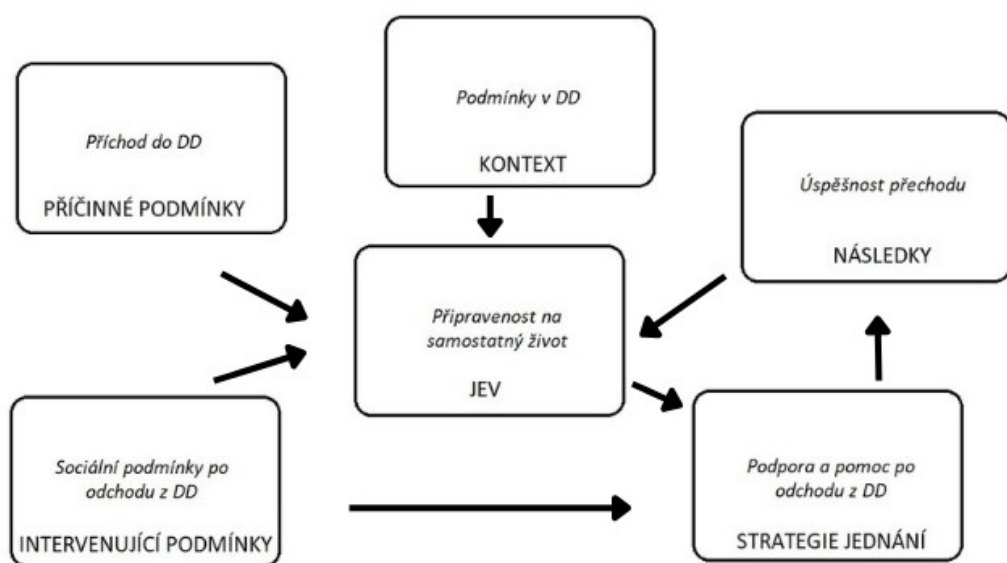
v náročném období přechodu do samostatného života. Což uvádí respondentka č. 4 slovy: *"Asi větší pomoc od státu... nějaká spolupráce s nadacema.."* Respondentka č. 2 výrazně kritizovala nedostatečnou informovanost ze strany OSPOD. Přechod mladých lidí z dětských domovů do samostatného života je klíčovým mezníkem, který může ovlivnit jejich budoucnost. Je to období, které vyžaduje komplexní podporu a přípravu, aby se zabezpečilo, že tito jedinci budou mít potřebné dovednosti a zdroje k úspěšné integraci do společnosti. V této souvislosti se nabízí otázka, jaké konkrétní služby nebo programy by mohly být pro mladé v dětských domovech nejvhodnější a nejúčinnější při jejich přípravě na život po odchodu ze zařízení. Respondentka č. 2 zdůraznila výhody programů a praktického nácviku, který jim umožnil snazší začlenění se do běžného života po opuštění dětského domova. Doslova říká: *„Jezdili jsme občas za lektory, náplní byly všechny oblasti života s praktickým nácvikem.“* K jeho výrokům se přiklání i respondent č. 5, který vidí pro mladé dospělé velký potenciál v podobných programech, zejména pokud by zahrnovaly výuku dovedností jako správa financí a péče o sebe, ta proces popisuje následovně: *„Jako podle mě by bylo super, kdyby ty děcka měly nějaké kurzy, kde by se učily věcem jako správa peněz, vaření a péče o sebe.“* Na druhé straně respondent č. 1 vyjádřil názor, že žádné služby ani programy nejsou potřeba, což stojí v kontrastu s pozitivními zkušenostmi ostatních respondentů. Tento odlišný pohled poskytuje kontext pro pochopení různorodých potřeb a preferencí mladých lidí v dětských domovech. Doslova se respondent č. 1 vyjádřil: *"Žádné služby ani programy nejsou potřeba, já jsem nikdy nic nepotřeboval a nebudu potřebovat..."* Celkově lze konstatovat, že existence programů a služeb pro mladé vyrůstající v dětských domovech má potenciál přispět k lepší přípravě na samostatný život.

5 PARADIGMATICKÝ MODEL

V této části výzkumu, jsem se zabývala paradigmatickým modelem. Použití tohoto modelu umožňuje se ve výzkumném problému lépe orientovat a systematicky o něm přemýšlet.

Autoři Strauss a Corbinová (1999, s. 72) ve své publikaci strukturují paradigmatický model následovně: PŘÍČINNÉ PODMÍNKY → JEV → KONTEXT → INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY → STRATEGIE JEDNÁNÍ → NÁSLEDKY

Paradigmatický model 1

Jev je v kontextu paradigmatického modelu hlavní myšlenkou celého výzkumu. Jevem jsem zvolila „Přípravenost na samostatný život“. **Příčinné podmínky** jsou události, které vedly ke vzniku výzkumného jevu. Stanovila jsem tedy příchod do dětského domova, neboť právě tomuto důvodu vznikla potřeba přípravy na samostatný život, což je jev. **Kontext** je soubor podmínek, které úzce souvisí s jevem, v tomto případě jsou to podmínky v dětském domově. **Intervenující podmínky** jsou překážky, které respondenti museli překonat k tomu, aby jejich vstup do samostatného života byl úspěšný. Tyto překážky znesnadňují strategie přežití respondentů. **Strategie jednání** jsou zaměřeny na zvládnání a potýkání se s jednotlivými situacemi daného jevu, což je v tomto případě podpora a pomoc po odchodu z dětského domova. **Následky** jsou výsledkem strategie jednání, což je v tomto případě zvládnutí celého jevu a na základě toho se hodnotí úspěšnost přechodu do samostatného života.

6 INTERPRETACE DAT

Cílem kapitoly je interpretace získaných dat. V této části budou zodpovězeny výzkumné otázky, které jsem si stanovila na začátku mé diplomové práce.

Jaký vliv mají sociální podmínky v dětských domovech na připravenost dětí na samostatný život?

Respondenti se shodovali, že byli vděční za možnost vyrůstat v dětském domově. Z rozhovorů vyplývá, že pobyt jim usnadňovalo rozdělení do rodinných skupin s menším počtem dětí, které navozovalo pocit rodinného prostředí. Respondenti také zdůraznili, že díky tomu, že na jednu vychovatelku připadalo málo dětí, bylo možné, aby se jim věnovala s odpovídající péčí a kvalitou. Tento individuální přístup podle nich přispíval k jejich pocitu bezpečí a pohody, který připomínal atmosféru rodinného prostředí. Respondenti svými výpověďmi také zdůraznili důležitost vztahu s klíčovými vychovateli, uváděli, že měli ve vychovatelích velkou důvěru, neváhali se na ně tedy obrátit a vychovatelé jim vždy vyšli vstříc a pomohli. Tento pevný vztah a důvěra mezi vychovatelem a dítětem hraje velkou roli v osamostatňování. Je to dáno také tím, že jeden vychovatel strávil s dítětem větší část jeho života v dětském domově. Jak uvádí Kubíčková (2011), tento vztah se buduje dlouhodobě a nevzniká ihned po příchodu dítěte do dětského domova. Ve většině případů dobré vztahy přetrvávají dodnes. Jako velkou výhodu respondenti uváděli také to, že byli na pokojích i se svými sourozenci. To jim dodávalo jistotu a lepší pocit vyrovnat se s odloučením od biologické rodiny. Respondenti se shodovali v tom, že pokoje byly vybaveny skromně, avšak pěkně, což jim však nevadilo, neboť to vnímali jako výhodu při úklidu, u dvou respondentů byly pokoje vybaveny standardně. Respondenti měli k dispozici svůj vlastní pokoj po dosažení zletilosti. Avšak to nepovažovali za adekvátní přípravu do samostatného života, protože jim i po opuštění rodinné skupiny zůstaly povinnosti spojené se skupinou. Sociální podmínky v dětském domově mají na připravenost dětí do života silný vliv. Důležitá je pro děti hlavně stabilita a bezpečnost prostředí dětského domova a atmosféra připomínající rodinu. Neméně důležitý je blízký vztah s důvěryhodnou osobou, které věří – klíčovým vychovatelem.

Jaké jsou klíčové dovednosti potřebné pro úspěšný přechod dětí z dětských domovů do samostatného života?

Z výpovědí vyplývá, že většina respondentů byla dobře připravena na budoucnost mimo zařízení. Jednou z klíčových dovedností byla finanční gramotnost, respondenti měli k dispozici kapesné, avšak vzhledem k výši kapesného nebyla dle nich možnost si pravidelně spořit, většina kapesné ihned utratila. Pozitivním příkladem byla respondentka č. 6, která si kapesné šetřila. Většina respondentů se také setkala s běžným papírováním a zařizováním si záležitostí na úřadech, shodovali se v odpovědi, že se setkali s jednáním na úřadě již v době, kdy si zařizovali poprvé občanské průkazy. Jedna respondentka navíc zmínila, že byla na úřadě vícekrát a to z důvodu vyřízení si cestovního dokladu. S úřadem práce se respondenti setkali zběžně, avšak vše jim dle výpovědí bylo vysvětleno, někteří z nich osobně navštívili úřad práce, jedna respondentka zmínila, že dostala i šanon se vzory formulářů. Jiný respondent však nevyužil návštěvu s úřadem práce, ten se k tomu stavěl negativně se slovy, že ho to nezajímalo. Respondenti také zmiňovali přípravu na samostatný život formou péče o rodinnou skupinu a domácnost. Starší sourozenci se museli starat nejen o své mladší sourozence, ale i o další menší děti na skupině, čímž získali dovednost o to starat se o mladší členy v rodinné skupině a zároveň utužovali vztahy mezi sebou a mladší členové rodinné skupiny měli ve starších sourozencích oporu. Příprava dále zahrnovala péči o oblečení, kdy si osvojili základní dovednosti pro úspěšnost v samostatném životě. Zahrnovalo to například prát oblečení podle barev, všet vyprané prádlo na sušák, následně si také třídit a ukládat již vyžehlené oblečení do skříní. Šlo také o například přípravu jídla a svačín do školy nebo na společné akce. Tím se mladí dospělí učili si jídlo připravit sami bez pomoci vychovatele, což také značně usnadňuje přípravu na život po odchodu z dětského domova a učí se tím samostatnosti. Dalším úkonem byl také úklid rodinné skupiny, svých pokojů a sociálních zařízení, což patřilo u některých k méně oblíbeným činnostem. Někteří respondenti, na tyto úkony vzpomínají s hořkostí, protože některým činnostem se chtěli vyhnout. Nicméně všichni respondenti tuto přípravu zpětně hodnotí jako velmi přínosnou. Mezi klíčové dovednosti potřebné pro úspěšný přechod do samostatného života respondenti nejčastěji zmiňovali důležitost ovládnutí finanční gramotnosti, schopnost jednat s úřady a velký význam při přípravě na samostatnost přikládají také péči o rodinu a domácnost – praní prádla, vaření a příprava stravy, úklid a další každodenní činnosti potřebné pro chod domácnosti.

Jaká je podpora a pomoc, která je poskytována dětem při přípravě na samostatnost a po odchodu z dětského domova?

Při zkoumání procesu adaptace mladých lidí na samostatný život mimo dětský domov je klíčovým faktorem identifikace zdrojů podpory a pomoci v nových životních podmínkách. Analýza odhaluje, že jednotliví respondenti se obraceli na různé instituce a osoby, aby zvládli překážky a problémy spojené s novým životním stylem. Zásadními prameny podpory se staly úřady práce, kde někteří respondenti žádali o finanční pomoc, které jim umožnily zajištění základních potřeb. Na druhou stranu, osobní vztahy, zejména s pracovníky dětských domovů a blízkými osobami, hrály klíčovou roli ve vytváření opory a porozumění v novém prostředí. Pouze jedna respondentka zmínila, že byla zapojena do projektu nadace Dejme dětem šanci, která ji finančně podporovala. Klíčovou roli v oblasti podpory a pomoci tvořili při přípravě na samostatný život v dětském domově vychovatelé nebo ředitelé či ředitelky dětského domova. Jak uvádí Matoušek a Pazlarová (2014), pro dítě je důležité mít k dispozici poradenství a asistenci právě v době, kdy se potýká s nejistotami v době hledání vhodného místa k bydlení, a také při hledání zaměstnání. Respondenti zmiňují, že při hledání bydlení jim byli nápomocní vychovatelé či ředitelé dětského domova, v menší míře to byli kamarádi nebo příbuzní. Zjištění této práce podtrhuje důležitost individuálního přístupu k poskytování pomoci mladým lidem v procesu přechodu do samostatného života. Jednotliví respondenti se po odchodu ze zařízení a v průběhu osamostatňování obraceli o podporu a pomoc na různých místech – někteří se obraceli na úřady, jiní upřednostňovali pomoc od klíčových vychovatelů či vedoucích pracovníků dětského domova. Na základě těchto poznatků lze předpokládat, že podpora a péče poskytovaná dětem v institucionální péči by měla být citlivě přizpůsobena potřebám a zkušenostem každého jednotlivce.

Jaké problémy se jevily jako nejtěžší v procesu osamostatňování?

Vstup do samostatného života je pro mladé dospělé opouštějící dětský domov velmi náročný krok. Tento proces zahrnuje mnoho oblastí, se kterými se musí mladí vyrovnávat. Zažívají mnoho změn a ne každý je dostatečně připravený a sebejistý. Po odchodu z dětského domova respondenti uváděli různé problémy, které museli řešit ať už sami nebo s pomocí. Výpovědi respondentů ukazují, že proces adaptace je individuální a každý z nich se s ním vyrovnává zcela osobitě. U většiny respondentů převažovali smíšené pocity, obavy z neovladnutí situací či smutná nálada. Bylo pro ně těžké se vypořádat s náhlou samotou, nevěděli, co je čeká. Vzhledem k tomu, že respondenti žili v dětském domově

velmi dlouhou dobu, někteří dětský domov považovali za rodinu, protože se cítili bezpečně a měli v pracovnících jistotu. Mezi největší problémy respondenti uváděli bydlení, hledání zaměstnání, hospodaření s penězi a navazování vztahů s lidmi. Hlavní oblastí, kdy respondenti cítili nejistotu, bylo bydlení. Jedna z respondentek uvedla, že využila bydlení u rodiny, avšak ne na dlouho, vzhledem k nebezpečnému prostředí. Ve výpovědích se vyskytovaly různé formy bydlení, které respondenti využili. Hledání zaměstnání a jeho udržení bylo pro některé respondenty zvláště obtížné. Jedna respondentka zdůraznila obtížnost každodenní docházky do práce a očekávání výplaty, aby si mohla něco koupit. Objevila se také odpověď, kdy respondenti zdůraznili neschopnost plánování s finančními prostředky a neustálou potřebu utrácet peníze. Navazování nových sociálních vztahů bylo pro jednoho respondenta výzvou, kterou řešil cestováním zpět do dětského domova, aby měl někoho, s kým by mohl trávit volný čas. Dva respondenti nezaznamenali po opuštění dětského domova žádné závažné problémy, se kterými by si nedokázali poradit. Celkově lze tedy konstatovat, že proces adaptace na život mimo dětský domov je komplexní a plný výzev, ale zároveň přináší možnost osobního růstu a objevování nových schopností. Je důležité poskytnout podporu a prostředky pro zvládání těchto výzev, aby mladí lidé měli co nejlepší šanci na úspěšnou integraci do samostatného života.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala tématu „Připravenost dětí z dětského domova na samostatný život“. Cílem této práce bylo zjistit, jak jsou děti připraveny na přechod do samostatného života.

V teoretické části jsem se věnovala nejdříve charakteristice dětského domova, důvodům umístění dítěte do zařízení, adaptaci dítěte v dětském domově a negativním dopadům na dítě a v závěru kapitoly jsem popsala práva a povinnosti dětí v dětském domově. Dále jsem se zabývala odchodem dítěte z dětského domova, jeho přípravou na samostatný život, zmínila jsem rizika spojená s jeho odchodem ze zařízení a podrobněji jsem se zabývala možnostmi bydlení a následnou podporou a pomocí po odchodu mladých dospělých z dětského domova.

Zjištěním mé práce bylo, že důsledná a systematická příprava a kvalitní informovanost v průběhu celé přípravy na osamostatnění je velmi důležitá. Pro mladého dospělého není jednoduché po opuštění dětského domova najít si vhodné bydlení a udržet si práci, ustát první neúspěchy, umět dobře hospodařit s penězi, začlenit se do komunity, budovat a navazovat vztahy s lidmi a nebát se požádat o pomoc. Pro úspěšné zvládnutí osamostatnění potřebují mladí dospělí dlouhodobou pomoc a podporu a také kontakt s důvěryhodným člověkem či blízkou osobou, na kterou se mohou kdykoliv obrátit a požádat ji o pomoc. Provedený výzkum prokázal, že většina respondentů považuje za blízkou osobu svého klíčového vychovatele nebo ředitele dětského domova. Žádný z respondentů nezmiňuje své biologické rodiče ani příbuzné. Shodují se na tom, že dětský domov se jim snažil nahradit jejich vlastní rodinu a jsou vděční, že mohli vyrůstat aspoň v dětském domově a že odchodem z dětského domova přišli o stabilní prostředí a jedinou jistotu, kterou v životě měli. Respondenti se shodovali, že byli vděční za možnost vyrůstat v dětském domově. Téměř všichni považují přípravu v dětském domově na osamostatnění za dobrou, pouze dva za velmi dobrou.

Doporučovala bych zlepšovat systém přípravy a podpory dětí v dětských domovech na samostatný život zapojením dětského domova více do spolupráce s neziskovými organizacemi v ČR a využívat nabídky jejich služeb a poradenství. Za důležité považuji zlepšit jejich vzájemnou komunikaci, a zajistit, aby se co nejvíce dětí a mladých dospělých mohlo zúčastnit různých projektů, kurzů s odborníky a víkendových workshopů s praktickým výcvikem dovedností v různých oblastech potřebných pro život.

Dalším doporučením je, aby mladí dospělí odcházející z dětského domova povinně obdrželi příručku či publikaci jako praktického průvodce, které jim nabízejí, ať už praktické rady jak komunikovat, jak řešit problémy, na koho a kam se můžou obrátit v různých životních situacích, nebo kontakty a potřebné informace, které jim můžou pomoci postavit se na vlastní nohy při osamostatňování. Efektivitu přípravy mladých lidí na dospělost může zvýšit také spolupráce mezi dětskými domovy a pořádání besed s bývalými klienty dětského domova.

Výše uvedené by mohlo výrazně přispět k tomu, aby se mladí dospělí cítili dobře připraveni a měli tak vyšší šance na úspěch a samostatnost po opuštění ústavního zařízení.

Tyto závěry nemusí platit obecně, protože ke zkreslení výsledků může přispívat skutečnost, že se jednalo o malou skupinu respondentů – mladých dospělých, kteří byli připravováni na samostatný život pouze v rámci Jihomoravského a Zlínského kraje. V jiných dětských domovech v České republice může příprava mladých dospělých na samostatnost probíhat odlišně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENDL, Stanislav. 2015. Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
2. BĚHOUNKOVÁ, Leona. 2012. Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči. NAD. Nadání a dovednosti – projekt Rozhled. Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.
3. CAMERON, R. J. S., MAGINN, C. 2009. Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči. Praha: Togga. ISBN 978-80-7476-000-6.
4. CAMPOS, Gema, GOIG, Rosa a Elena CUENCA. 2020. Relevance of the social support network for the emancipation of young adults leaving residential care. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*. ISSN:1696-2095.
5. DISMAN, M. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-1966-8.
6. FOLDA, Jan. 2009. Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice. Praha: Sdružení SOS vesniček. ISBN 978-80-254-4799-4.
7. GAJEWSKA, Grazyna. 2009. Pedagogika opiekuńcza. Elementy metodyki. Zielona Góra:PEKW „Gaja“, 2009. ISBN 978-83-921058-7-9.
8. GAVORA, P. 2010. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-18-0.
9. HELUS, Zdeněk. 2004. Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
10. HENDL, J. 2005. Kvalitativní výzkum, Praha, Portál. ISBN 80-7367-040-2.
11. CHÁBOVÁ, Klára, Johana MERTOVIČOVÁ a kol. 2022. Společně po svých. Praha: Nadační fond Krok domů. ISBN 978-80-908459-1-6.
12. JANSKÝ, Pavel. 2014. Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-534-9.

13. KACZOR, Pavel. 2022. Sociální systém ČR. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE. ISBN 978-80-245-2443-6.
14. KOHOUTOVÁ, J. 2008. Stručný vývoj ústavní výchovy od roku 1990 do dneška. In Náhradní výchova dětí - možnosti a meze. Kolokvium I. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta. ISBN: 978-80-87146-05-7.
15. KOUBOVÁ, J., 2017. Současnost ústavní výchovy v České republice. In: BERNARD, J. et al. Náhradní péče o ohrožené děti v některých evropských zemích. 1. vydání. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-82-7.
16. KOVAŘÍK, Jiří, 2004. Náhradní rodinná péče v praxi. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-957-7.
17. KUBÍČKOVÁ, Hana. 2011. Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80- 7464-017-9.
18. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
19. MATĚJČEK, Zdeněk. 1992. Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí. Praha: Galén. ISBN 80-85824-06-x.
20. MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana a Lenka BALDOVÁ. 2008. Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s důrazem na mladistvé odcházející z ústavní výchovy. Praha: Člověk hledá člověka. ISBN 978-80-254-2756-9.
21. MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. 2014. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
22. MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. ISBN 978-80-262-0697-2.
23. MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.
24. MYŠKOVÁ, Lucie a kol. 2018. Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče a

- standards kvality služeb ambulantních středisek výchovné péče. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta. ISBN 978-80-7481-222-4.
25. PROKOP, Jiří a Petr PROKOP. 2015. Osamostatňování klientů zařízení náhradní výchovné péče v mezinárodním srovnání. Česko – polské kontexty. Krakov: Scriptum. ISBN 978-83-64028-91-5.
26. REICHEL, Jiří. 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Vydání 1. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-3006-6.
27. REMSOVÁ, Lenka. 2013. Odchod z ústavní péče v kontextu metody divadla utlačova-ných a kritického participačního akčního výzkumu. In: Remsová, Lenka a Dušan Klapko a kol. Výzkumný exkurz do dramatické výchovy. Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-6651-9.
28. ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ, 2006. Psychologie a pedagogika I.: pro zdravotnické školy. Praha: Informatorium. ISBN 80-7333-014-8.
29. Sdružení SOS dětských vesniček, Člověk hledá člověka, o. s., 2008. Quality4Children – standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě. Sdružení SOS dětských vesniček, Člověk hledá člověka, o. s.. ISBN 978-80-254-3665-3.
30. SEKERA, Julius. 2001. Mikrořízení a interpersonální vztahy v organizacích ústavní výchovy. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-187-8.
31. STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. 1999. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Vyd. 1. Brno :, Boskovice: Sdružení Podané ruce :, Albert. ISBN 80-85834-60-X.
32. SURYNEK, Alois, NOVÝ, Ivan a kol. 2006. Sociologie pro manažery a ekonomy. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 80-247-1705-0.
33. SLOWÍK, Josef. 2007. Speciální pedagogika. 1. Vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.
34. STEIN, Mike. 2008. Resilience and young people leaving care. Child Care in Practice. 2008.

35. ŠOTOLOVÁ, E. 2002. Poruchy chování u dětí se zaměřením na ústavní a ochrannou výchovu. ISSN 1335-1397.
36. ŠKOVIERA, Albín. 2007. Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-3185.
37. ŠVARŤÍČEK, R; ŠEĐOVÁ, K. a kol. 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd.1. Praha,Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
38. TRNKOVÁ, Lucie. 2018. Náhradní péče o dítě. Vydání první. Praha : Wolters Kluwer. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-864-3.
39. VÁGNEROVÁ, Marie. 2014. Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.
40. VAŠŤATKOVÁ, Jana, ed., VYHNÁLKOVÁ, Pavla, ed. a BUREŠOVÁ, Pavla. 2008. Rodina a náhradní rodinná péče. 1. vyd. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-013-4.
41. VOCILKA, Miroslav. 1999. Dětské domovy v České republice: (charakteristika jednotlivých dětských domovů). Praha: Aula. ISBN 80-902667-6-2.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. BUBLEOVÁ, Věduna, TRUBAČOVÁ, Klára, LANDOVÁ Tereza, POKORNÁ Pavla, FIŠEROVÁ Veronika, 2021. Průvodce náhradní rodinnou péčí. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s. a Nadace Terezy Maxové dětem. [online]. Dostupné: z https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2022/09/pruvodce_nahradni_rodinnou_peci_0.pdf
2. DANĚK, Alois, 2022. Adaptabilita dětí opouštějících zařízení ústavní výchovy v současné společnosti. Manager: Poradce. [online]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/358270607_Adaptabilita_deti_opoustejicich_zarizeni_ustavni_vychovy_v_soucasne_spolecnosti
3. GOTTWALDOVÁ, Marie a kol. 2006. Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života. Chrudim: Centrum J. J. Pestalozziho, o.p.s. https://docplayer.cz/567106-Dlouhodobapriprava-deti-s-narizenou-ustavni-vychovou-na-vstup-do-samostatneho-zivota.html#google_vignette
4. Heimstaden [online]. 2024. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://csr.heimstaden.cz/cz/programy/s-nami-domu>
5. CHÁBOVÁ, Klára. 2022. Odchod z dětského domova je krok do neznáma. Podcast Šance dětem. Praha: Nadace Sirius.
6. Otevřená budoucnost [online]. 2021. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.otevrenabudoucnost.cz/>
7. Yourchance o.p.s [online]. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.yourchance.cz/>
8. Dejme dětem šanci, o. p. s. [online] 2022 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.dejmedetemsanci.cz/>
9. Příručka pro děti odcházející z dětských domovů nebo pěstounské péče [online]. 2017. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/projekty/pestalozzi/prirucka-pro-odchazejici.pdf>

10. Potřeby dětí při odchodu z dětského domova [online] 2015. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-12/ipsos_pro_mimo_domov_potreby_deti_pri_odchodu_z_detskeho_domova_prezentace_pro_tk_cerven_2015.pdf
11. Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova [online] 2021. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.khk.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialne-pravni-ochrana-deti/metodika-nrp/Methodika-pro-pripravu-deti-na-odchod-z-detskeho-domova.pdf>
12. Múzy dětem, z. s. [online]. 2023 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.muzydetem.cz/onas/>
13. Nadace Terezy Maxové dětem [online]. 2024 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://nadaceterezymaxove.cz/>
14. Nadace Veroniky Kašákové [online]. 2019 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.nfvk.cz/>
15. Nadace Sirius [online]. 2024 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/>
16. Společně po svých [online]. 2022. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.krokdomu.cz/Krokdomu/Download/downloadbook/?id=1>
17. ŠVEHLA, Jakub a POLÁČKOVÁ, Martina. Příprava mladých dospělých vyrůstajících v pobytových zařízeních na odchod do dospělého života. Praha: Nadační fond Krok domů, 2020.
18. Začni správně [online]. 2023 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.zacnispravne.cz/>

LEGISLATIVA

1. Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivné výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online]. Praha: MŠMT, 2022. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38848>.
2. Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník [online]. Praha: MŠMT, 2022 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
3. Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. [online] 2022. [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.
4. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů [online]. 2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>.
5. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. [online] 2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.
6. Vyhláška č. 438/2006 Sb., Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních[online]. 2022 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-438>.
7. Nařízení vlády č. 460/2013 Sb., Nařízení vlády o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy [online]. 2014 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-460>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
DD	dětský domov
č.	číslo
s.	strana
Sb.	Sbírky
max.	maximálně
§	paragraf
tzv.	takzvaný
OSPOD	Orgán sociálně – právní ochrany dětí
o. p. s	Obecně prospěšná společnost
s. r. o.	Společnost s ručeným omezeným

SEZNAM OBRÁZKŮ

Schéma č. 1 - Typy bydlení	35
Tabulka č. 1 – Kategorie a kódy	48
Paradigmatický model 1	68

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Respondenti	45
----------------------------------	----

